स्वावलम्बन
सम्बाद
स्वावलम्बन विकास केन्द्रको समाचारपत्र - चैत्र २०७९, अंक ६

नेपालको लघुवित्त कसरी बिग्रियो र यसलाई अवसान हुनबाट कसरी बचाउने ?

– शंकर मान श्रेष्ठ

लघुवित्त संस्था, यसका काम गराइबारे अहिले निकै चर्चा छ । पहिले पहिले यो त्यस्तो खासै चासोको विषय हुन्थेन । गरिब र निमुखासँग मात्र सम्बन्धित वित्तीय संस्थाको यो श्रेणीलाई राजनीतिज्ञहरुले पनि खासै महत्त्व दिएका थिएनन् । यसो हुनु राम्रै भएको जस्तो लाग्छ । नेपालमा राजनीतिले जहाँ हात हाल्छ सप्रिएको कही देखिँदैन ।

अहिले केही ठाउँमा लघुवित्तसँगको कारोबारमा संलग्नले आत्महत्या गरेको, केही ऋणी सदस्यहरु कर्जा तिर्न नसकेर गाउँबाट उठीबास भएको, केही ऋणी महिलाहरु लघुवित्त संस्थाका कर्मचारी किस्ता असुल गर्न घरदैलोमा आउलान् भन्ने डरले जंगलमा लुक्न जाने गरेका र केहीलाई लघुवित्त कर्मचारीबाट दुर्व्यवहार भएको आदि समाचार बारम्बार आउने गरेका छन् ।

यसैलाई निहुँ पारी केही सामाजिक अभियन्ता नामधारी व्यक्तिहरु लघुवित्त खारेजीको माग राखी आन्दोलन गरिरहेका छन् । केही लघुवित्त सदस्यहरु ऋण तिर्न नसकी मिनाहा माफी गराउन सकिन्छ कि भनी ती नामधारी अभियन्ताको पछि लागि लघुवित्तलाई सरापी हिडिरहेको दृष्यहरु अहिले टीभी र युट्युबहरुमा छाइरहेको देखिन्छ । यसबाट जनमानसमा लघुवित्तबारे शंका, भ्रम र भय सृजना भएको छ ।

लघुवित्त खराब हो ?

के लघुवित्त अहिले चर्चामा आए जस्तै हो त ? खराबै खराब मात्रै गर्ने क्षेत्र हो त ? यस्तै भए लघुवित्त सुरु गर्ने बंगलादेशका लघुवित्तका अगुवा प्राध्यापक मुहमद युनुसलाई सन् २००६ मा नोबल पुरस्कार किन दिइयो ? त्यति मात्र होइन उहाँलाई अमेरिकी सरकार र संसदले त्यहाँको सर्वोकृष्ट ३ वटा पुरस्कारबाट विभूषित गरे । यी बाहेक २०/२५ वटा मुलुकका सरकारहरु र ३०/४० वटा विश्वका प्रसिद्ध विश्वविद्यालयहरुले पनि उहाँलाई सम्मान गरेका छन् । उहाँले स्थापना गरेको बंगलादेशको ग्रामीण बैंक, एक्लैले १ करोड ३० लाख विपन्न परिवारलाई सेवा दिइरहेका छन् । २५/३० हजार कर्मचारी त्यहाँ काम गर्छन् । त्यसमा आबद्ध हरेक सदस्य आफ्नो आबद्धतामा बैंकप्रति गर्व गर्छन् । उक्त बैंकमा आबद्ध हरेक सदस्य स्वरोजगार छन् । गरिबीबाट मुक्ति पाएका छन् । अझ बैंककै प्रयासमा बंगलादेशका सडक र रेल्वे स्टेसनहरुमा माग्नेहरु लाखौंले उद्यमी भइ माग्न छाडेका छन् । उक्त बैंकका सञ्चालक र कर्मचारीहरु आफ्ना लागि भन्दा अति विपन्न सदस्यहरु प्रति चिन्तित हुन्छन् र उनीहरुको हित सर्वोपरि राखी काम गर्छन् ।

सदस्यहरु पनि अनुशासित र कर्तव्यनिष्ठ छन् । एउटै संस्था ग्रामीण बैंकमा आबद्ध भई त्यसको सहयोगमा आफ्नो भाग्य निर्माणमा तल्लीन छन् । स्रोत र साधनका लागि उक्त बैंक स्वावलम्बी भएको छ । त्यति मात्र होइन सदस्यको बचतबाट प्राप्त भएको वित्तीय स्रोत विभिन्न हितकारी कोषहरुका साथै अरु वाणिज्य बैंकहरुलाई पनि कर्जा सापटीस्वरुप लगानी गर्दछ । बैंकको मालिक (सेयरधनी) पनि सदस्यहरु नै छन् । नाफा भएमा सदस्यहरुमै बाँडिन्छ । कसैबाट कुनै अवरोध र कसैमा कुनै शंका, भ्रम छैन । सदस्यहरु आफ्नो कामप्रति समर्पित छन् । हप्ता-हप्तामा केन्द्र बैठकमा भेट गर्छन् । स-साना आकारमा ऋणको किस्ता तिर्छन् । सबै मिलिजुली बसेका छन् । बैठकमा आ-आफ्नो प्रगति र अनुभव साटासाट गर्छन् ।

सदस्यहरुलाई आपतविपत पर्दा, बिरामी हुँदा र मर्दापर्दा क्षतिपूर्तिका लागि बीमा व्यवस्था गरिएको छ । सीप र दक्षता बढाउन प्रशिक्षणको व्यवस्था गरिएको छ । सदस्यहरु भन्छन् 'बैंक हाम्रो मुटुमा बसेको छ ।' नेपालका धेरै लघुवित्त संस्थाहरुका विशिष्ट पदाधिकारीहरुले पनि यस्तो दृष्यहरु प्रत्यक्ष अवलोकन गरेका छन् र तारिफ गरी स्वदेश फर्केका छन् ।

यस भित्र

वातावरणमैत्री स्वावलम्बन ...	पृ. ५
लघुवित्त स्व-नियमन हुन ...	पृ. ८
बंगलादेशको लघुवित्त ...	पृ. १०
तेश्रो राष्ट्रिय लघुवित्त ...	पृ. १२
वातावरणमैत्री स्वावलम्बन ...	पृ. १४
लघुवित्तको प्रभावकारिता ...	पृ. १५
गरीबी मापन सूचकांक विधि ...	पृ. १६
स्वावलम्बन विकास केन्द्रको ...	पृ. १८
तीन दिने आन्तरिक श्रोत ...	पृ. १९
१४ बुँदे घोषणापत्र ...	पृ. २०
देशभित्रकै लघुवित्त ...	पृ. २१
लघुवित्तमा दुई वर्षे ...	पृ. २४

लघुवित्तको सुरुवाती अवस्थाः

नेपालमा तीन दशक अगाडि त्यही बंगलादेशी ग्रामीण बैंकको सिको गरी, पाँच सरकारी ग्रामीण विकास बैंकहरु र दुई गैरसरकारी संस्थाहरु- स्वावलम्बन विकास केन्द्र र निर्धनले लघुवित्तको सुरुवात गरे । त्यसताका ती संस्थाहरुका कार्यहरु निर्धारित उद्देश्य अनुरुप विपन्न वर्गको उन्नतितर्फ नै उन्मुख थिए । विपन्न, असहाय, पीडित, दलित, शोषित खोजीखोजी तालिम दिई चेतना जगाई समूहमा आबद्ध गरी विनाधितो आवश्यक कर्जा दिई कार्यक्रम अगाडि बढाएका थिए र परिणाम अत्यन्तै सकारात्मक आएको थियो । तर केही वर्षपछि ग्रामीण विकास बैंकहरुमा सरकारी संस्कार, विकृति र विसंगतिहरु मौलाउन थाले । यस्तो हुनुमा सञ्चालक समितिको अकर्मण्यता र प्रमुख कार्यकारी लगायत कर्मचारी नियुक्तिमा राजनीतिक हस्तक्षेप नै प्रमुख कारण देखियो ।

चारवटा ग्रामीण बैंकहरु घाटामा गए । पछि पाँचैवटा बैंकहरु एउटैमा गाभिएर एउटै बनाए । तर गैरसरकारी संस्थाहरुबाट सञ्चालित लघुवित्त कार्यक्रमहरु उद्देश्य अनुरुप सञ्चालित भए । व्यवसायिकता प्रदर्शन गरी सक्षम संस्थाका रुपमा अगाडि बढे । यसबाट प्रेरित भएर उनीहरुकै अनुसरणमा छिमेक र डेप्रोक्स जस्ता अरु गैसस पनि अगाडि आए । यी संस्थाहरु स्वस्थ व्यवस्थापन अन्तर्गत राम्रोसँग सञ्चालित थिए । कार्यक्रम पूर्णतः गरिबप्रति लक्षित थिए । कमी थियो सेवा विस्तारका लागि वित्तीय स्रोत र कर्मचारीको दक्षता । वाणिज्य बैंकहरुले नेपाल राष्ट्र बैंकको निर्देशनुसार छुट्याएको विपन्न वर्ग कर्जा नै लगानीको एक मात्र स्रोत थियो । त्यसबेला सम्म पनि वाणिज्य बैंकहरुलाई गरिब इमान्दार हुन्छ, कर्जा दिन योग्य हुन्छ, विनाधितो दिएको कर्जा असुल हुन्छ भन्ने कुरामा विश्वास थिएन ।

नेपाल राष्ट्र बैंकले वाणिज्य बैंकहरुलाई आफ्नो डिपोजिटको ३ प्रतिशत विपन्न वर्गलाई लगानी गर्न छुट्याउनुपर्ने निर्देशन दिए पनि यस क्षेत्रमा लगानी गर्न उनीहरु अनिच्छुक देखिन्थे । यसैबीच राष्ट्र बैंक र नेपाल सरकारले २ वटा धेरै राम्रो काम गरे । एउटा एसियाली विकास बैंकसँगको सहकार्यमा लघुवित्त कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने संस्थाहरुलाई थोक कर्जा दिने, क्षमता बढाउन तालिम दिने र सूक्ष्मरूपमा कर्जा सुपरिवेक्षण गर्ने संस्थाका रुपमा रुरल माइक्रोफाइनान्स डेभलपमेन्ट सेन्टर लिमिटेड (आरएमडीसी) को स्थापना र अर्को गैर सरकारी संस्थाहरुलाई विपन्न परिवारलाई ऋण लगानी गर्न सक्ने कानुनी व्यवस्था स्वरुप वित्तीय मध्यस्थकर्ता ऐन २०५५ जारी ।

परिणामतः लघुवित्तको मूल मर्मलाई आत्मसात गरी विपन्न समुदायलाई दैलो-दैलोमा कर्जा र बचत सेवा सुलभ गर्ने उद्देश्यले इच्छुक गैरसरकारी संस्थाहरुको पहिचान गरी वित्तीय मध्यस्थकर्ता ऐन अन्तर्गत लाइसेन्स प्राप्त गराइ गरिबसँगको बैंकिङ अभियानको थालनी भयो । लघुवित्तमा संलग्न कर्मचारीहरुलाई आवश्यक तालिम दिने र अति विपन्न निसहाय र आर्थिकरुपले कमजोर परिवारहरु पहिचान गरी उनीहरुसँग भएको सीपको आधारमा कर्जा प्रवाह गर्ने कार्य आरएमडीसीले अभियानको रूपमा अगाडि बढायो । गरिबलाई ऋण दिएर उँभो लाग्दैन भन्ने मान्यता धेरैमा थियो । तर, केही सामाजिक चेत भएका अगुवाहरु खासगरी युवाहरु अगाडि सरे र व्यक्तिगत जमानीमा आरएमडीसीबाट थोक कर्जा लिई कार्यक्रम अगाडि बढाए । यस अभियानमा ४५ वटा गैरसरकारी संस्थाहरुले नेपाल राष्ट्र बैंकबाट स्वीकृति प्राप्त गरे र ९० प्रतिशतले राम्रो काम गरे । सफलतापूर्वक लघुवित्त गरिबको दैलोमा पुऱ्याए । ऋण लिने हरेक विपन्न सदस्यले कर्जा उत्पादनशील कार्यमा लगाए र छोटो समयमा आफूसँग भएको सीपको उपयोग गरी खान लाउन पुग्ने सम्पन्नता हासिल गरे ।

लघुवित्त सञ्चालकहरुले असल कर्मगरी सामाजिक व्यवसायको रुपमा लघुवित्त अगाडि बढाए । विपन्न समुदायमा आत्मनिर्भरता र आत्मविश्वासको माहोल निर्माण हुन थाल्यो । प्रायः सबै लघुवित्त संस्थाहरुले सफलता प्राप्त गरे । त्यसताका प्रणालीगत सुव्यवस्थाको कारण ऋण असुली शत प्रतिशत र ऋण दुरुपयोग शून्य थियो ।

परिणामतः सबैतिर खुसी । कुनै पनि संस्था घाटामा गएन । नाफा गरी बाँड्ने उद्देश्य नै थिएन । सबै लघुवित्तकर्मीमा कामप्रति समर्पण भाव थियो । गरिबलाई मुटुमा राखी काम गरेका थिए । कर्मचारीहरु थोरै तलब सुविधामा पनि खुसीसाथ दिनरात नभनी खटिन्थे । कर्तव्यनिष्ठ थिए । ३ वर्षभित्र सबै संस्था स्वसक्षम भए । एउटा ज्यादै सकारात्मक वातावरणको निर्माण भएर अगाडि बढिरहेको थियो । यी संस्थाहरुमा आवश्यक साधन स्रोत उपलब्ध भएमा देशको कुनाकाप्चासम्मका गरिबलाई लाभग्राही बनाउने आँट पलाइसकेको थियो । ऋण लिने गरिब र दिने संस्थाहरु दुवै अत्यन्त अनुशासित थिए । लघुवित्तमैत्री वातावरण सृजना भएको थियो । ग्रामीण क्षेत्रमा एउटा नयाँ युग शुरु भएर विपन्न वर्गको सामाजिक आर्थिक रुपान्तरणको एउटा राम्रो खाका बनिसकेको थियो । सन् २०१० सम्म नेपालको लघुवित्त अरु कुनै पनि लघुवित्तमा सफल देशसँग तुलना योग्य भइसकेको थियो ।

लघुवित्तमा विचलन कसरी आयो ?

यसैताका राष्ट्र बैंकले निकै उत्साहित भएर बैंकिङ सम्बन्धी नयाँ बैंक तथा वित्तीय संस्था ऐनको प्रतिपादन गऱ्यो र लघुवित्त संस्थाहरुलाई पनि उक्त ऐन अन्तर्गत 'घ' वर्गमा समावेश गऱ्यो । लघुवित्त संस्थाहरु पनि कम्पनी ऐन अन्तर्गत पब्लिक कम्पनीका रुपमा 'घ' वर्गको वित्तीय संस्थाको रूपमा लाइसेन्स दिने र थोरै पुँजीमा एक प्रकारको बैंक खोल्न सक्ने प्रावधान ल्यायो । यो प्रावधानको फाइदा उठाइ फाइनान्स कम्पनी खोल्न चाहने साना-साना पुँजी भएकाहरु, बैंकहरुबाट र सरकारी जागिरबाट सेवानिवृत्त भएका कर्मचारीहरु र केही व्यापारीहरु मिली लघुवित्त कम्पनीहरु दर्ता गर्ने कार्यारम्भ भयो । राष्ट्र बैंकले पनि १२० वटासम्म संस्थाहरुलाई स्वीकृति दिन संकेत सहित दर्खास्तहरु लिन शुरु गऱ्यो । वित्तीय मध्यस्थकर्ता ऐन अन्तर्गत दर्ता भएका गैरसरकारी संस्थाहरुलाई पनि 'घ' वर्गको लघुवित्त संस्थामा रुपान्तरण गर्नुपर्ने व्यवस्था राष्ट्र बैंकले ल्यायो । त्यसपछि मुलुक लघुवित्त संस्थामय भयो । धेरैले सजिलै लाइसेन्स प्राप्त गरे ।

दर्खास्त दिनेको नियत, उद्देश्य, क्षमता, ज्ञान, अनुभव केही कुराको लेखाजोखा नगरी आवश्यक पुँजी पुऱ्याएको भरमा लाइसेन्स बाँडे । बजारको माहोल हेरी केही वाणिज्य बैंकहरुले पनि सहायक कम्पनीका रुपमा लघुवित्त संस्था दर्ता गरे । यसरी कम्पनीको रुपमा दर्ता भएको संस्थाहरुको प्रबन्धपत्रमा उल्लेखित उद्देश्य गरीबी निवारण भए पनि व्यवहारमा उनीहरुको

मोरङ स्थित जीवन विकास लघुवित्तको केन्द्र बैठक

मूल उद्देश्य नाफा कमाउनु देखियो । खुला ब्याजदर नीतिले गर्दा २०/२२ प्रतिशत पनि ब्याज लिन सजिलो थियो । उपर्युक्त माहोलको परिणाम स्वरुप लघुवित्त संस्थाको संख्या ९१ पुग्यो । त्यतिकै हाराहारीमा सहकारी संस्थाहरुले पनि लघुवित्त कार्यक्रम सञ्चालन गरे । अर्को सजिलो कुरा, वित्तीय पहुँच बढाउने नाउँमा ती संस्थाहरुलाई शाखा खोल्न पनि स्वतन्त्रता दिइयो । पोखरा जस्तो ठाँउमा ५८ वटा संस्थाले शाखा खोले । सडक पुगेका दूरदराजमा पनि लघुवित्त संस्थाहरुले शाखा विस्तार गरे ।

झापा स्थित सहारा नेपाल साकोसका सफल उद्यमी सदस्य टीकादेवी राई

तिनीहरुका बीचमा प्रतिस्पर्धाको लहर चल्यो । गुणस्तरयुक्त सेवा दिनमा होइन ग्राहक सदस्यहरु खोसाखोस गर्न, ऋणको आकार प्रकार बढाउन, एउटै ग्राहकलाई दशौं संस्थाहरुले बढीभन्दा बढी कर्जा दिइ तानातान गर्ने होडबाजी सुरु भयो । ४० हजार रुपैयाँ कर्जा पाए ससाना आकारका व्यापार गर्ने, ४/५ वटा बाख्रा पाल्ने वा ५० हजार रुपैयाँ पाए दुइटा पाडी पाल्ने वा १० हजार रुपैयाँ भए १ विगाह जग्गा भाडामा लिइ तरकारी खेती गर्न चाहने, २० हजार रुपैयाँ पाए ४/५ वटा बंगुर पाल्न चाहनेलाई कल्पना नगरेको रकम लाख, डेढ लाख, चार लाख, पाँच लाख सदस्यहरु दैलोमै दिन आए । उनीहरुलाई सपना हो कि विपना छुट्याउन गाह्रो भयो । चिट्ठा परे जस्तै भयो । धनी-गरिब कसैले चिताउदै नचिताएको पैसा घर-घरमा पुग्न थाले । नचिताएको पैसा खल्तीमा आएपछि गाई, बंगुर, सुंगुर, बाख्रा, भैंसीको पाडापाडी पाल्ने, खेतीकिसानी गर्ने, दुःख गर्ने झन्झट को गरोस् ?

लघुवित्तका सदस्य महिलाहरुमा गाउँ-सहर डुली मोजमस्ती गर्ने, राम्रो लाउने, मिठो-मिठो खाने, बच्चाहरुलाई सहरमा लगि महंगो स्कुलमा पढाउने र चाहेको सुविधा दिने, कोठैपिच्छे टीभी राख्ने, अनेक रमाइलो गर्ने गतिविधि तीव्र गतिमा अगाडि बढ्यो । आर्थिक गतिविधि गरी आम्दानी बढाउने काममा लागेनन् । धेरैले बढीभन्दा बढी कर्जा लिने होडबाजीमा लागे । केही समयका लागि गाँउघरको माहोल रमणीय भयो । ऋण लिएर आर्थिक कारोबार गरी स्तर उकास्न लागि पर्नुपर्ने परिवारका सदस्यहरु बीच फजुल खर्चको बानी भयो । लघुवित्त कर्मचारीलाई पनि रमाइलो । पहिलो जस्तो मिहेनत र दुःख गर्नु परेन । कर्जा असुली गर्ने बैठक भए हुन्छ, नभए हुँदैन । हप्ता-हप्तामा हुने बैठक मासिक बनाए । स्वीकृत प्रणाली भत्काए । लागत घटाए, नाफा बढाए ।

एउटाले दिएको कर्जा रकम नसकिदै पहिलेकाले दिएको भन्दा दोब्बर रकम दिन अर्को संस्था दैलोमा हाजिर भए । अघिल्लो कर्जा नयाँ कर्जाबाट तिर्न सक्ने भए । कर्जा रकम सकिन लाग्दा भगवानले अर्को संस्था पठाइदिए । अब सदस्यलाई केही कुराको कमी भएन । चाहेको जति सबै पुऱ्याउन नयाँ-नयाँ लघुवित्त संस्था आइपुगे । कुनै कुनै संस्थाहरुले कुनै खोजनिती नगरी ठाँउको ठाँउ ५ लाख दिने नारा समेत घनकाए । कस्तो मजाको व्यवस्था ! लघुवित्त संस्थाहरुको दिनचर्या पनि सजिलो र मजा भयो । कारोबार बढेको बढ्यै । नाफा बढेको बढ्यै । सेयर होल्डरको लाभांश बढेको बढ्यै । सेयर व्यापारीको नाफा बढेको बढ्यै । सेयरमा पैसा हाल्नेको पनि किस्मत चम्केको चम्केकै ।

१०० रुपैयाँमा किनेको सेयरको मूल्य ६ हजारसम्म पुग्यो । लक्ष्मी देवी प्रसन्न भइ घर-घरमा पैसा वर्षा भयो । कर्मचारीको बोनसमा पनि तीव्र वृद्धि भयो । सीइओ साबको तलब, बोनस र सुविधा बढेको बढ्यै । लघुवित्त संस्थाहरुले कायापलट विकास गरे । कतिपय पैदल वा साइकलमा हिड्ने फिल्ड कर्मचारीहरु अब नयाँ-नयाँ मोटरसाइकलमा डुल्ने भए । हाकिम साहेबहरु नयाँ नयाँ इन्डियन, जापानी, बेलायती वा अमेरिकन गाडीमा सवार गर्न थाले । देखासिकी र उच्छृंखलता बढेको बढ्यै । सुरुसुरुमा 'घ' वर्गको आगमन अगाडिका गैरसरकारी लघुवित्त संस्थाका सीइओ र कर्मचारीहरुको सोच, आनीबानी, संस्कार र चरित्र र एकैचोटि 'घ' वर्ग अन्तर्गत दर्ता भइ आएका लघुवित्त संस्थाहरुको सोच, आनीबानी, संस्कार र चरित्रमा धेरै भिन्नता देखियो । पछि आएकाहरु बढी केन्द्रिय कार्यालयमा केन्द्रित रहने र सिंहदरबार, राष्ट्र बैंक वरिपरि घुम्नमै गणेश प्रवृत्तिमा व्यस्त भए। सीइओ किन फिल्ड घुम्ने? फिल्ड घुम्ने दैलोमा जाने सीइओको काम हो र ? सीइओ त नीतिनिर्माता हो भन्ने मान्यताको उत्पति भयो ।

संचालकहरु र सीइओ साबहरु स्थलगत यथार्थबाट टाढिए । बाहिरबाट हेर्दा लघुवित्तमा सबैथोक राम्रो भन्ने देखिन थाल्यो । लघुवित्तले छलाङ मारेको भान भयो । संख्यात्मक रुपमा लघुवित्तले ठूलो आकार लियो । सहरी, अर्ध सहरी क्षेत्र र सडक पुगेको ठाउँमा दनादन शाखाहरु खोले । कर्मचारी थपाथप भए । लगानीको लागि पैसाको पनि कुनै कमी भएन । वाणिज्य बैंकहरुको पनि निक्षेप बढेको बढ्यै । सोही अनुपातमा लगानी पनि बढेको बढ्यै । लगानीवृद्धिको अनुपातमा विपन्न वर्गमा जाने कर्जाको अंश बढेको बढ्यै । लघुवित्त संस्थाहरुलाई सोझै लगानी गर्दा २/३ प्रतिशत ब्याज बढी लिन पाउने भएकाले दायाँबायाँ नहेरी थोक कर्जा दिने संस्थालाई बाइपास गरी वाणिज्य बैंकहरुले सोझै लघुवित्त संस्थाहरुलाई कर्जा प्रवाह गर्न थाले र कर्जा प्रवाह बढेको बढ्यै । कर्जा प्रवाह ४/५ वर्षमै लाखबाट करोड, करोडबाट अर्ब र अर्बबाट खर्बमा उकालो लाग्यो । यसरी बढेको रकम लक्षित वर्गमा गयो गएन, सदुपयोग भयो भएन, यसको प्रभाव के पऱ्यो भन्ने खोजनिति, जाँचबुझ, निरीक्षण, सुपरिवेक्षण कहीँबाट भएन ।

लघुवित्तको उद्देश्य, सिद्धान्त, मूल्यमान्यता, मर्म, संस्कार, विधि भत्काउदै अगाडि बढे । लघुवित्त संस्थाहरु लगानी र नाफा बढाउन सकेकोमा गौरवान्वित भए । सेवाग्राही कस्ता छन् र संख्या कसरी बढाएका छ ? कर्जाको उपयोग कहाँ र कसरी भएको छ ? सदस्यले कर्जा उत्पादनशील काममा लगाएको छ छैन ? उनीहरुको आम्दानी बढेको छ छैन ? कहीँ कतैबाट अध्ययन अनुसन्धान भएन र चासो पनि देखाएन ।सबै संस्थाहरुको सदस्य संख्या जोड्दा ६० लाख सेवाग्राही पुगेको, ३५ लाख परिवारले कर्जा प्राप्त गरेको, लगानीमा रहेको रकम ४ खर्ब ५० अर्ब पुगेको र लघुवित्तले पनि करोडौं नाफा र करोडौं लाभांश बाँड्न सकेकोमा ठूलो उपलब्धी मानियो । कर्मचारीको बोनस अनुपात पनि सोही आधारमा बढ्ने भएकाले उनीहरुमा पनि हर्ष छायो। तर वास्तविकता फरक छ । कहीँ कहीँ एउटै ऋणीले १३/१४ देखि २४/२५ वटा संस्थाबाट समेत ऋण लिएको भेटियो । सरदरमा एउटा ऋणीले ५ वटा संस्थाबाट ऋण लिएको मान्ने हो भने पनि ७ लाख परिवारले मात्र कर्जा लिएको

दाङ स्थित आत्मनिर्भर लघुवित्तका सदस्य गीता चौधरीको कुखुरा फार्म

देखिन्छ । तर प्रतिवेदनमा ३५ लाखले कर्जा प्राप्त गरेको उल्लेख हुने गरेको पाइन्छ ।

नेपालको कुल परिवार संख्या भन्दा बढीले सेवा प्राप्त गरेको देखाइयो । यसैबीच भएका हरेक जसो लघुवित्त सम्बन्धी छलफल, गोष्ठी सम्मेलनहरुमा एउटै ऋणीलाई दिने गरेको बहुकर्जा र अधिक कर्जाको कारण अत्यधिक कर्जा दुरुपयोग भएको, कर्जा लिने ग्राहक पलायन भएको, कर्जा भाखा नाघ्न थालेको र विकृति, विसंगति बढेको आवाज केही पुराना लघुवित्त सामाजिक व्यवसाय हो भन्ने मान्यता राख्ने अभियन्ताहरुबाट उठ्न थालेको थियो ।

उनीहरुकै जोडमा सभा सम्मेलनले अधिक कर्जा रोकौं, सदस्य र ऋणीको दोहरोपन बन्द गराऊँ, कर्जा दुरुपयोग बन्द गराऊँ, सदस्यहरुमा उद्यमशीलता बढाऊँ, गरिबीलाई शून्य बनाऊँ, घर-घरमा उद्यम फैलाऊँ, अति विपन्नमा सेवा बढाउँ, स्वच्छ लघुवित्तको अभियान चलाउँ, ग्राहक संरक्षणमा ध्यान दिऊँ भन्ने संकल्प प्रस्तावहरु पारित गरे पनि सोको व्यवहारमा उतार्ने काम कतैबाट कहीँ भएन ।

उल्टो लघुवित्त झनझन उच्छृंखल, उद्देश्यविमुख र नाफा उन्मुख हुँदै गए । नाफा बढाउन ऋणीको आवश्यकता र क्षमता भन्दा बढी ठूल्ठूलो कर्जा दिने, सबैलाई कर्जाको पहुँच बढाउने नाउँमा हुनेखाने र हुँदा खाने सबैलाई कर्जाको भारी बोकाउने तिर लघुवित्त संस्थाहरु उन्मुख भए । नयाँ प्रकारको सेवाको नाउँमा लघुवित्तको कर्जा बढाउने उद्देश्यले लघुवित्तको सिद्धान्तविपरीत धितो कर्जा दिन थाले । एकैपटक १५ लाखसम्म धितो कर्जा दिए । यसरी विकृति र विसंगति चरमचुलीमा पुगे । कतिपय ठाँउमा नक्कली सदस्य उभ्याइ मिटर ब्याजीहरुले कर्जा हडप्न सफल भए ।

अधिकांश ऋण लिनेहरुले कर्जाको उद्देश्य अनुसार काम नगरी सुकिला मुकिला विलासी जीवनशैली बिताउन थाले । लघुवित्त कर्मचारीहरुले कर्जा बेच्ने काम बाहेक कर्जा कसरी र केमा प्रयोग भएको छ भन्ने बुझ्ने र जान्ने काम गर्न छाडे । कर्जा दुरुपयोग भएमा भोलि साँवा-ब्याज किस्ता कसरी असुल हुन्छ भन्ने कुरामा कसैको चासो रहेन । सबै यति लगानी उति लगानी, यतिउति नाफा भन्ने धुनमै मग्न भए । समय बित्दै गएपछि कर्जा दुरुपयोगको असर स्वरुप कर्जा असुली हुन छाडेपछि मात्रै कर्मचारीहरु अलि-अलि होसमा फर्के । क्रमशः भाखा नाघेको कर्जा बढ्न थाले । शाखा प्रबन्धकलाई सीइओले सोध्न थाले । अनि शाखा प्रबन्धकले पनि कर्मचारीहरुलाई सोध्न थाले । कर्मचारीहरु अब ग्राहक ग्राहक कहाँ पुगी असुलीमा कडाइ गर्न थाले । कहीँ कहीँ कर्जा नबुझाएकाहरुको घरमा ताला लगाए, कहीँ मोबाइल खोसे, कहीँ सदस्यले लगाई राखेको सुनको सिक्री फुकाउन लगाए, कहीं गाइगोरु फुकाल्न लगाए ।

फलतः ऋण तिर्न नसक्नेहरुले कहीँ आत्महत्या गरे, कहीँ गाउँ छोडी भागे, कहीँ लघुवित्तका कर्मचारी छल्न जंगल पसे त कहीँ अलि निडर महिलाहरुले 'तिमीहरुले नै हामीले नमागेको कर्जा दिई हामीलाई फसायौ, अब तिर्दैनौ' भनेर चुनौती दिए । हुँदाहुँदा चारैतिर लघुवित्तको विरोधमा कोलाहल मच्चियो । सञ्चार माध्यमहरुले दैनिक जसो लघुवित्तको दुष्प्रभावबारे समाचार प्रकाशित गर्न थाले । त्यसपछि मात्र राष्ट्र बैंकको आँखा खुल्यो । अनि लघुवित्तलाई दिशानिर्देश गर्न ८ बुँदे निर्देशन जारी गऱ्यो । एउटा सदस्यलाई एउटै संस्थाले मात्र ऋण दिने निर्देशन भयो । लाभांश वितरणमा सीमा निर्धारण गरियो । त्यसपछि मात्र लघुवित्तका सञ्चालकहरु र सीइओहरुको होस राम्रोसँग खुल्यो । मिठो सपनाबाट झल्यास बिउँझे । वरिपरि गहिरिएर हेर्न थाले । स्थिति डामाडोल रहेको चाल पाए । चारैतिर अँध्यारै अँध्यारो देखियो । के गर्ने के नगर्ने ?

टर्बुलेन्समा फसेको लघुवित्त

लघुवित्त अब धेरै उचाइमा उडिरहेको हवाईजहाज हुरीबतासको चक्रव्यूहमा फसे जस्तै देखिन्छ । निस्कने कसरी ? अधिक संख्या र परिमाणको कर्जाको पासोमा करीब ८० प्रतिशत ऋणीहरु फसेको अनुमान गर्न सकिन्छ । सोही अनुपातमा लघुवित्त संस्थाहरु पनि सम्भाव्य खराब कर्जाको दुष्चक्रमा फसेका छन् । ढिलै भए पनि नेपाल राष्ट्र बैंकले सही मार्गमा आउन संकेत गरिसकेको छ । केही लघुवित्त सामाजिक व्यवसाय हो भन्ने मान्यताबाट प्रेरित सीइओहरु आफू गलत मार्गमा हिडिरहेको अनुभूत गरी सही मार्गमा फकर्ने चेष्टा गर्न थालेका छन् भने केही सीइओहरु, जो लघुवित्त कमाउने धन्दा हो भन्ने मान्यता र बुझाइमा छन्, राष्ट्र बैंकको निर्देशन आफ्नो अनुकूल फेरबदल गराउन पैरवीमा लागेको देखिन्छ ।

वर्तमान स्थितिका लागि प्रथमतः लघुवित्तका सिइओहरु नै जिम्मेबार छन् । लघुवित्तको सिद्धान्त र मान्यता विपरित लक्षितवर्गलाई वाईपासगरी हुनेखाने टाठाबाठा महिलाहरुलाई समेटी आवश्यकता र क्षमता भन्दा बढी बहुकर्जा र अधिक कर्जा प्रवाह गर्नमा आफ्ना कर्मचारीहरुलाई प्रेरित गर्नु वा त्यस्तो कार्य गर्नबाट कर्मचारीहरु र ऋणी ग्राहकहरुलाई नरोक्नु उनीहरुको ठूलो गैर जिम्मेवारी हो ।

प्रायः सबैले लघुवित्तका दर्शन, सिद्धान्त, मूल्यमान्यता, विधि, प्रक्रिया बुझेका, पढेका र देखेका छन् । धेरैले सफल अभ्यासहरु जस्तो बंगलादेशको ग्रामीण बैंकको अवलोकन गरी सकेका छन् । तर त्यसको प्रभाव उनीहरुको व्यवहारमा देखिदैन । लोभ र लाभमा अन्धा भएका छन् । दोस्रो जिम्मेवार पक्ष सञ्चालक समिति, जसका सदस्यहरु नाफा र लाभांश वितरणको लोभमा सुशासन, उद्देश्य, मूल्यमान्यता र सिद्धान्तविपरीत जान सीइओ र कर्मचारीहरुलाई प्रोत्साहित गर्दै आएका छन् । लाभांश वितरणलाई मात्र सफलताको एक सूत्रीय सूचक मान्दै आएका छन् । स्वनियमन र सदस्यको हितलाई बेवास्ता गरी आएका छन् । अन्ततः संस्थालाई जोखिमपूर्ण कर्जाको धरापमा फसाएका छन् । तेस्रो जिम्मेवार संस्थामा वाणिज्य बैंकहरु जसले आफूले दिएको कर्जा के कसरी कहाँ प्रयोग भएको छ भन्ने निरीक्षण, विश्लेषण र जाँच पड्ताल नगरी लघुवित्त संस्थाहरुलाई मागेको आधारमा थोक ऋण प्रदान गरिदै आएको छ ।

लघुवित्त डुबेमा यिनीहरु नै बढी प्रभावित हुने देखिन्छ । चौथौ तर सबैभन्दा बढी जिम्मेवार पक्ष नेपाल राष्ट्र बैंक नै हो । जसले सम्भाव्यता र आवश्यकताको ख्याल नगरी ९१ वटा लघुवित्त संस्थाहरुलाई लाइसेन्स दिन भ्यायो । साथै संस्थाहरुलाई आवश्यकता र सम्भाव्यता नहेरी शाखाहरु खोल्ने स्वतन्त्रता दिनु राष्ट्र बैंकको अर्को कमजोरी हो । लघुवित्तको के कस्तो र कसरी अभ्यास भइरहेको छ, लघुवित्तको मूल्य, मान्यता, सिद्धान्त र सफल अभ्यास र विधि अनुसरण गरेको छ/छैन, लक्षित वर्ग समेटिएको छ/छैन भन्ने बारे चेक जाँच, विश्लेषण र सुपरिवेक्षण गर्ने परिपाटी बसाल्न नसक्नु र सम्बन्धित संस्थाका पदाधिकारीहरुलाई समयमा सचेत गराउन नसक्नु राष्ट्र बैंकको अर्को कमजोरी हो । अब राष्ट्र बैंकको चेत खुलेको महसुस भएको छ । राष्ट्र बैंक नियामक निकाय मात्र होइन गरिबका लागि

(बाँकी पृष्ठ ७ मा)

वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम
धार्पाको अनुभव

– चन्द्र कान्त पण्डित

सिन्धुपाल्चोक जिल्ला बाह्रवीसे नगरपालिका ३ धार्पाकी दुर्गा देवी थिंडले यो बर्ष एउटै टनेलमा तरकारी खेती गरेर मनग्य आम्दानी गरिन् । दुर्गा देवीले ४५ हजारको गोलभँडा बेचिन् । ५ हजार रुपैयाँको अकबरे खुर्सानी बेचिन् भने अन्य साग तथा घिरौला पनि उत्पादन गरिन् । एक भारी मकै फल्ने बारीमा यति धेरै आम्दानी गर्न सफल भए पछि दुर्गा देवी निकै उत्साहित भएकी छिन् ।

सोही ठाउँकी भिमकुमारी तामाङले पनि यस पालिबाट टनेल बनाएर गोलभँडा खेती गरिन् । उनले पछिल्लो ५ महिनामा एउटै टनेलमा १३ सय किलो गोलभेडा उत्पादन गरिन् । जसबाट ५५ हजार रुपैयाँ आम्दानी गरिन् ।

दुर्गा देवी र भिमकुमारी दुबै जनाले कृषि गरेरै जीवन धान्दै आएका छन् । तर आफ्नो बारीमा आफैले फलाएको तरकारीबाट एकै बालीमा यति धेरै आम्दानी लिएको भने दुबैकोलागी पहिलो पटक हो । यस अघि उनीहरूको बारीमा मुला, कोदो, मकै, फापर र केही थरी सागहरू फल्थ्यो । यसरी फलेको फसल मध्ये केही आफुले खान्थे भने केही गाउँकै पसलबाट बिक्री हुन्थ्यो । मुख्य कुरा यस अघि उनीहरूले गर्ने उत्पादन निर्वाहमुखी थियो । तर व्यावसायिकरूपमा आम्दानी गर्न जानेका थिएनन् । उनीहरुलाई वाताबरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रमले व्यावसायिकरुपमा उद्यमी बन्न सिकाएको हो ।

दुर्गा देवी र भिमकुमारी जस्तै अहिले धार्पा गाउँका करीब डेढ दर्जन महिलाहरु व्यावसायिकरुपमा कृषि कार्य गर्न लागेका छन् । उनीहरु सबैलाई **वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम**ले सघाएको हो । व्यावसायी बनाउन मात्र होइन वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रमले सानासाना प्रयासबाट धार्पावासीलाई वातावरणमैत्री प्रविधि र उपायहरु अपनाएर जीवनस्तर सुधार्न सहयोग गरको छ । अहिले यहाँ स्थानीयहरु घर भित्रको धुवाँ कम गर्न र वन श्रोतको उपभोग घटाउन सुधारिएको चुल्हो प्रयोग गरी रहेका छन् । गाउँमा सिचाईको अभाव पुर्ती गर्न प्लाष्टिक पोखरी निर्माण गरी पानी संकलन र भण्डारण शुरु गरेका छन् । टनेल खेती प्रविधि अवलम्बन गरी बेमौसमी तरकारी खेतीबाट मनग्य लाभ लिन थालेका छन् । स्थानीय स्तरमा उपलब्ध स्रोत र साधनबाट झोल मल उत्पादन गर्ने र गड्यौला मल उत्पादन गरी प्राङ्गारिक कृषि उत्पादनको प्रवर्द्धन र वृद्धि संगै आम्दानी बढाउन सहयोग पुगेको छ । यो प्रयासले गाउँमा प्रयोग हुने रासायनिक मलको विस्थापन गरी माटोको गुणस्तर कायम राख्न र जैविक विविधता संरक्षणमा पनि टेवा पुर्‍याउदै दिगो लाभहरु पनि दिनेछ । कार्यक्रम अन्तर्गत गाउँ भरी फलफुलका विरुवा रोपेर आम्दानी बढाउने र हरियाली बढाउँने काम एक साथ भई रहेको छ ।

वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम स्वावलम्बन विकास केन्द्र, मानुषी लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेड र ग्रामीण प्रविधि केन्द्रको सहयोग, समन्वय तथा सहकार्यमा शुरु भएको हो । वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य भनेको ग्रामीण भेगमा बसोवास गर्ने समुदायले भोगेका गरीवी र वेरोजगारी जस्ता समस्याहरूको सामना गरी उद्यमशीलता प्रवर्द्धनको माध्यमबाट स्थानीयको जीवनस्तर माथि उकास्ने हो । यसको लागि स्थानीयहरूलाई वातावरणीय सन्तुलन कायम गरी आयआर्जन बढाउन उपयुक्त विकल्पहरू सुझाएर उनीहरूलाई उद्यम व्यवसाय गर्न सहजीकरण गर्ने र स्वरोजगार बनाउने हो । यसको साथै हरितगृह ग्याँस उत्सर्जन न्यूनिकरण र जलवायु परिवर्तनबाट सृजना भएका वातावरणीय समस्याहरुको न्यूनिकरण र ती समस्याहरु संग जुध्न अनुकुलनका उपायहरु पनि सुझाउने हो । यस्ता उपाय सुझाउँदा समुदायको आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय, सास्कृतिक, ऐतिहासिक तथा भौगोलिक पक्षहरुलाई समेटेर उपयुक्त कृयाकलापहरु छनोट गरिन्छ । यसको साथै स्थानीयले पुर्खौं देखि अभ्यास गर्दै आएका प्रथाजनित र परम्परागत सीप, ज्ञान, अभ्यासहरुको जगेर्ना गर्ने तथा मुलधारमा ल्याउने कार्य पनि हुनेछन् ।

सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको बाह्रवीसे नगरपालिका वडा नं ३ मा पर्ने धार्पा गाउँको आर्थिक, सामाजिक, भौगोलिक, वातावरणीय र जलवायु परिवर्तन जोखिमताको हिसावले वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम लागु गर्नु पर्ने आवश्यकता महशुस भएर कार्यक्रमको शुरुवात भएको थियो । धार्पा गाउँ प्राकृतिक श्रोत र साधनका हिसावले धनी छ । उच्च पहाडी क्षेत्रमा अवस्थित धार्पा गाउँको स्वच्छ हावापानी, सुन्दर भूगोल, ऊर्वर जमीन तथा स्थानीय तामाङ समुदायको भेषभूषा, संस्कार र संस्कृति अनुकरणीय छ । तर हाल सम्म पनि धार्पाको विकटता कायमै छ । उपलब्ध श्रोतको सदुपयोग हुन नसक्दा स्थानीयले गरीबी र अभावमै बाँच्नु परेको छ । शिक्षा स्वास्थ्य, रोजगारी जस्तो क्षेत्रमा उल्लेख्य प्रगति हुन सकेको छैन । यहाँ उपलब्ध प्रशस्त सम्भावनाका श्रोतहरू उजागर हुन

वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम अन्तर्गत भएका विभिन्न पहलहरू

नसक्दा युवाहरु रोजगारी र अन्य यावत सम्भावनको खोजीमा गाउँ छाड्न वाध्य भएका छन् । परम्परागत पेशा, व्यवसायलाई आधुनिक रुप दिने युवा बर्ग विदेशिदा गाउँको सयौँ हेक्टर जमीन बाँझो वसेर उत्पादकत्व घट्नुको साथै अन्य पूर्वाधार विकासमा पनि बाधा पुगेको छ । अहिले गाउँमा बुढापाका र महिलाहरु मात्रै छन् । दुखजिलो गर्दै निर्वाहमुखी तरिकाले कृषि र पशुपालन व्यवसाय गरेर जीवन बिताई रहेका छन् ।

धार्पा गाउँको लेकतिर वनजन्य श्रोत उल्लेख्य मात्रामा छन् । पानीको श्रोत पनि पर्याप्त छ । तर सिचाईको लागि पानी छैन । यहाँको आम्दानीको मुख्य श्रोत नै कृषि हो । करीब ८० प्रतिशत मानिस कृषिमा आश्रित छन भने अन्य केही व्यापार व्यवसाय र वैदशिक रोजगारीमा छन् । वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम अन्तर्गत भएको एक अध्ययन अनुसार धार्पावासी संग बेसीमा जस्तो धान फल्ने खेत छैन । पाखोवारी मात्रै छ । मकै, कोदो, फापर यहाँको प्रमुख अन्नबाली हुन । साग, तरकारीहरुमा मुला, लसुन र रायो लगायतको उत्पादन गरिन्छ । बर्खे बालीले राम्रै उत्पादन दिन्छ । तर हिउँदमा धेरै जसो बारीहरु बाँझै बस्छन । यसको मुख्य कारण भनेको सिचाईको अभाव र युवाहरु विदेशिनु रहेको देखिन्छ । पशु पालनमा धार्पावासीले कुखुरा, बाख्रा र भैंसी पाल्ने गरेका छन् । त्यो पनि निर्वाहमुखी नै छ । यहाँका सिमित किसानले मात्रै आफ्नो उत्पादन बिक्री गर्छन् । जुन गाउँमै खपत हुन्छ । मुला, लसुन तथा अन्य सागहरु सँग बेसीबाट धान साटेर गुजारा गर्ने चलन पनि कायमै छ । मौसमले साथ दिएको बर्ष यहाँका केही किसानले लसुन र अलैची राम्रै उब्जाउँछन् र गाउँ बाहिर निर्यात पनि गर्छन । सम्भावना धेरै थरी भए पनि स्थानीयले पशुपालन र कृषि निर्वाहमुखी तरिकाले मात्र गरेका छन् । व्यावसायिक बन्न सकेका छैनन् ।

जलवायु परिवर्तनको दृष्टिकोणबाट हेर्दा यहाँ जोखिमता पनि छ । ५६ बर्षीय डोल बहादुर पाखिनले गाउँमा धेरै थरी परिवर्तन देखेका छन् । प्राकृतिक श्रोत मासिदै गएको उनको अनुभव छ । पाखिनका अनुसार एउटै बारीमा रोपेको अन्न कुनै बर्ष राम्रो फल्छ कुनै बेला फल्दैन । पानी पर्ने दिनहरू घटेका छन् तर पानी पर्दा डरलाग्दो तरिकाले पर्ने गर्छ । अर्थात खण्डबृष्टि र अतिबृष्टि हुन्छ । जाडो र गर्मीको समय पनि फेरिएको छ । यसले बालीनालीको उत्पादनमा समस्या हुने गरेको छ । बेलाबेला स्थानीय किसानले रोग किराको प्रकोप भोग्ने गरेका छन् । यस्ता परिवर्तन संग जुध्न न्यून आय भएको र जल, जमीन र जंगलको श्रोतमा निर्भर यहाँको गरीब समुदायलाई निकै समस्या भै रहेको छ ।

यसको साथै धार्पा गाउँमा विकासका पूर्वाधारहरू बन्न सकेका छैनन् । सरकारी र गैरसरकारी क्षेत्रको उपस्थिति नगन्य छ । मानुषी लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडले यहाँ वित्तीय पहुँच पुर्‍याएको छ । जसबाट स्थानीयले ऋण लिएर पशुपालन, कृषि र अन्य लघु व्यवसाय संचालन गरिरहेका छन् । यातायात सुविधा पुगे पनि मुलसडक बाह्रवीसे बजारबाट करीब १ घण्टा भन्दा बढी समय उकालो कच्ची सडक यात्रा गर्नु पर्छ र सार्वजनिक यातायात पनि नियमित छैन ।

यी यावत सम्भावना र समस्याहरूका विच धार्पा गाउँलाई वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ बनाउन स्वावलम्बन विकास केन्द्र, ग्रामीण प्रविधि केन्द्र र मानुषी लघुवित्त वित्तीय संस्थाले २०७६ मंसिरमा सहमति गरे । यसमा मानुषी लघुवित्त वित्तीय संस्थाको कार्य क्षेत्र र लघुवित्त सदस्यको सञ्जाललाई उपयोग गर्दै कार्यक्रम शुरु भएको थियो । सोही बर्ष माघ देखि आषाढ महिना सम्म धार्पा गाउँको चारवटा टोल केसिङ्गडाँडा, लामाटोल, मार्किनीडाँडा र गेसरडाँडाका १०१ घरधुरीमा आवश्यकता पहिचान तथा घरधुरी सर्वेक्षण भयो । सर्बेक्षणको उद्देश्य यहाँको सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, शैक्षिक लगायत वातावरणीय श्रोतको विवरण संकलन गरी समुदायको आवश्यकता पहिचान गर्ने रहेको थियो । यो सर्वेक्षण मानुषी लघुवित्त वित्तीय संस्थाका सदस्यहरु माँझ गरिएको हुँदा सो संस्थाका कर्मचारीलाई एक दिने तालिम दिएर सर्वेक्षणको लागि खटाईएको थियो । सर्वेक्षणको क्रममा स्थानीयको पारिवारिक जानकारी, शैक्षिक अवस्था, आम्दानीको स्रोत, जमिनको स्वामित्व तथा उत्पादकत्व, कृषि तथा पशुपालन, जलस्रोतको अवस्था, लैङ्गिक अवस्था, ऊर्जाको प्रयोग, वित्तीय अवस्था आदिबारे सूचना संकलन गरेको थियो । यसको साथै सहभागीबाट आवश्यकता तथा अपेक्षाहरु पनि संकलन गरिएको थियो ।

सर्वेक्षणले धार्पालाई वातवरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ बनाउन के कस्ता कृयाकलाप गर्दा कार्यक्रमको उद्देश्य अनुसार स्थानीयको जनजीवनमा सुधार गर्न सकिन्छ भन्ने

तीनजना महिला उद्यमी पुरष्कृत

स्वावलम्बन विकास केन्द्रले सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको बाह्रवीसे नगरपालिका वडा नं. ३ धार्पा गाउँमा सञ्चालित वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम अन्तर्गत भएका विभिन्न क्रियाकलापहरुमा उत्कृष्ट काम गर्ने ३ जना उत्कृष्ट सदस्यहरुलाई पुरस्कृत गरेको छ । पुरस्कृत हुनेमा विमला तामाङ, दुर्गा देबी थिङ र भिम कुमारी तामाङ रहेका छन् । भिम कुमारी र दुर्गा देवीले **"वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम"** अन्तर्गत व्यावसायिक प्राङ्गारिक तरकारी खेती सम्बन्धी तालिममा सहभागी भई प्राङ्गारिक तरकारी उत्पादन र बिक्रीमा उत्कृष्ट कार्य गर्नु भएको थियो भने बिमला तामाङले व्यावसायिक सुधारिएको चुल्हो सम्बन्धी तालिममा सहभागी भई सुधारिएको चुल्हो उत्पादन र विस्तारमा उत्कृष्ट कार्य गर्नु भएको थियो ।

वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रमको सहभागितामूलक अनुगमन तथा समीक्षा गर्न आयोजित समारोहमा पुरस्कृत हुनेहरुलाई जनही रू दुई हजार र प्रमाणपत्र हस्तान्तरण गरिएको छ । समारोहका प्रमुख अतिथि बाह्रवीसे नगरपालिकाका प्रमुख बालकृष्ण बस्नेत, विशेष अतिथि केन्द्रका अध्यक्ष शंकर मान श्रेष्ठ लगायत अतिथिहरूले पुरस्कार हस्तान्तर गर्नु भएको थियो । समारोहमा ८० जना स्थानीयको सहभागिता रहेको थियो ।

प्रमुख अतिथीबाट पुरस्कार ग्रहण गर्दै विमला तामाङ

आधार तय गरेको थियो । तर कोरोना महामारीको कारण करीब दुई बर्ष सम्म फिल्ड स्तरमा कुनै गतिविधि हुन सकेनन् । कोरोना महामारी पछि विक्रम संवत २०७८ मंसिर देखि सर्वेक्षणकै आधारमा धार्पा गाउँमा विभिन्न कृयाकलाप शुरु भए । स्थानीयको आयआर्जन बढाउनु तथा खाद्य सुरक्षामा टेवा दिनु र यसको लागि कृषिमा जोड दिनु प्रमुख आवश्यकता थियो । साथै निर्वाहमुखी कृषिमा आधारित स्थानीयलाई नयाँ प्रविधि संग परिचित गराई व्यावसायिकता विकास गर्नु जरुरी थियो । जसका कारण १६ जनालाई टनेल निर्माण तथा तरकरी खेती तालिम दिईयो । प्राङगारिक खेतीमा जोड दिन र मलको अभाव पूरा गर्न गड्यौला पालन तथा मल उत्पादनमा २६ जना र झोल मल उत्पादन तथा पानी र फोहोर व्यवस्थापन तालिम तर्फ २५ जना स्थानीयहरुले तालिम पाएका थिए । स्थानीयले तालिमकै बेला एउटा प्लाष्टिक पोखरी निर्माण गरे । जसले गर्दा पानी संकलन गरेर सुख्खायाममा सिचाई गर्न सहज भयो । यसको साथै स्वच्छ ऊर्जाको प्रयोगमा जोड दिन स्थानीयलाई सुधारिएको चुल्हो निर्माण सम्वन्धी तालिम दिईयो । यसले बर्षौ देखि घर भित्रको धुवाँमा समय बिताउदै आएका विशेष गरी महिलाहरुलाई छुटकारा पनि दिलायो । गाउँका १३७ वटै घरलाई प्रत्येक घरमा दुई वटा टिमुरको विरुवा, एउटा तेजपात र एउटा एभोकाडोको विरुवा वितरण पनि गरियो । रोपेका विरुवाहरु हुर्कदै छन् । यसले हरियाली प्रवर्द्धन र कार्वन संश्लेषणमा टेवा पुग्नुको साथै स्थानीयको आम्दानी बढ्ने अपेक्षा गरिएको छ । साथै वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रमको अवधारणाबारे पछिल्लो पुस्तालाई जानकारी गराउन स्थानीय क्षमा देवी माध्यमिक विद्यालयका विद्यार्थीहरुलाई

(बाँकी पृष्ठ १३ मा)

(पृष्ठ ४ बाट ...)

नेपालको लघुवित्त कसरी ...

बैंकिङ प्रवर्द्धन गर्ने अभिभावक पनि हो । लघुवित्त गरिब, विपन्न, निसहाय, शोषित, पीडितप्रति मात्र लक्षित हुनुपर्छ, हुनेखाने र सम्पन्नका लागि होइन भन्ने निश्चित गर्नुपर्छ । राष्ट्र बैंकले हालै जारी गरेको ८ बुँदे निर्देशन अत्यन्त महत्त्वपूर्ण एवं समसामयिक छ । अब राष्ट्र बैंकले कसैको प्रभावमा नपरी लघुवित्तको स्वच्छता कायम राख्न यसको मूल्यमान्यता, सिद्धान्त र सफल व्यवसायिक संस्थाहरुले अंगालेको पद्धति अनुरुप लघुवित्त क्षेत्रलाई निर्देश गर्नु अत्यावश्यक देखिन्छ ।

लघवित्त गरिबको साथी हो । गरिबी निवारणको अचूक अस्त्र पनि हो । सही तरिकाले प्रयोग भएमा लघुवित्त गरिबी निवारणको प्रभावकारी औषधि हो । धेरै मुलुकहरुमा यो साबित भएको पाइन्छ । नीतिनिर्माता र संचालकहरु उच्च नैतिकवान, चरित्रवान, सुसंस्कृत, अनुशासित, सामाजिक मर्यादाका पालक र गरिबी हटाउने कार्यमा दृढ निश्चयी हुनुपर्छ । जस्तो, ग्रामीण बैंक बंगलादेशका पूर्व प्रबन्ध निर्देशक प्रो. मोहमद युनुस र ब्राक बंगलादेशका संस्थापक स्व. फैजल हसन आवेद । पदले मात्र हुँदैन, उच्च नैतिकता र भित्री प्रतिबद्धता महत्वपूर्ण हुन्छ ।

अवसान हुनबाट बचाउन अगाडिको मार्ग चित्र

लघुवित्तको वर्तमान आवश्यकता भनेको शुद्धीकरण र सबलीकरण हो । यसतर्फ नेपाल राष्ट्र बैंकले लघुवित्तको दर्शन, सिद्धान्त, उद्देश्य, मूल्यमान्यता र मर्मको व्याख्या सहित विश्वका सफल लघुवित्त संस्थाहरुले अंगालेको प्रणाली अनुरुपको सञ्चालन विधिसहितको दिग्दर्शन जारी गर्नु पर्छ । राष्ट्र बैंकबाट हुने नियमन, सुपरिवेक्षण सामयिक, व्यवस्थित र व्यवसायिक हुनुपर्छ । यसको लागि राष्ट्र बैंकभित्र लघुवित्त बारे सुप्रशिक्षित दक्ष जनशक्तिको पक्ति विकास हुन अत्यावश्यक छ । विचलन, विकृति र विसंगति बाहेक पनि नेपालका लघुवित्तको कार्य सम्पादन कुशलता अत्यन्त न्यून स्तरमा छ ।

संस्थाहरुको ३० देखि ४० प्रतिशत सदस्यहरु निष्क्रिय छन् । अरु देशका सफल लघुवित्त संस्थाहरुमा सक्रिय सदस्य संख्या ९० प्रतिशत माथि नै पाइन्छ । कर्मचारीको उत्पादनशीलता सेवा दिने सदस्य संख्यामा हेर्दा नेपालमा भन्दा करिब ३ गुना बढी देखिन्छ । सदस्यहरुलाई ऋणीभन्दा बढी उद्यमी बनाउनु पर्छ । उत्पादनशील बनाउनु पर्छ । कर्जा भन्दा पनि सीप र दक्षता वृद्धिमा जोड दिनुपर्छ । क्षमता बढेपछि कर्जा त स्वतः बढ्छ । बहुकर्जा तथा आवश्यकता र क्षमताभन्दा अधिक कर्जा दिने परिपाटी पुरै नियन्त्रण हुनुपर्छ । गरिबी निवारणको कुरा गर्दा गरिबलाई कर्जा सेवाले मात्र पुग्दैन त्यसका साथसाथै अन्य सेवाहरुमा पनि पहुँच बढाउनु पर्छ । जस्तो शिक्षा, स्वास्थ्य, सीप विकास, तालिम, बीमा, स-साना प्रविधि, उत्पादित वस्तुको बेचबिखनको व्यवस्था आदि कार्य पनि सँगसँगै लैजानु पर्छ । यी सबै कार्य प्रभावकारी बनाउन सदस्यहरु र कर्मचारीहरुको सम्बन्ध नङ र मासुको जस्तै हुनुपर्छ ।

सदस्यहरुको केन्द्र बैठक कम्तीमा पनि पाक्षिक हुनुपर्छ । अरु देशहरु जस्तै बंगलादेश, भारत, फिलिपिन्स, श्रीलंकामा साप्ताहिक रुपमा केन्द्र बैठक गर्ने अभ्यास कायमै छ । यी सबै कार्य गर्न हालको ब्याजदरले भ्याउँदैन । ब्याजदर कम गरेर मात्र गरिबको हित हुँदैन । गरिबीबाट मुक्ति दिलाउन लघुवित्त संस्थाले उनीहरुलाई आवश्यक विविध सेवा उपलब्ध गराउनु पर्छ । संस्थाले फूलबारीको मालीको जस्तो भूमिका खेल्नु पर्छ । प्रत्येक सदस्यलाई मालीले फूलको विरुवा हुर्काए जस्तै हेरचाह र माया गरी हुर्काउनु पर्छ । उनीहरुमा के कस्तो प्रभाव परेको छ भन्ने स्तर मापन गर्न सदस्यमा प्रवेश गर्दा र त्यसपछि प्रत्येक वर्ष के कति प्रगति भयो ? गरिबीको रेखाबाट कति माथि उठ्यो ? मापन गर्ने परिपाटी बसाल्नु पर्छ । बंगलादेशका सफल लघुवित्तहरुको अभ्यासबाट यही सिकिन्छ । ब्याजदर व्यवहारिक हुनुपर्छ । संस्थाको खर्च उठ्नुका साथै संस्थाको वित्तीय स्वक्षमता हासिल गर्न केही उपयुक्त नाफा हुने गरी ब्याजदर निर्धारित हुनुपर्छ । छलकपटबाट कुनै शुल्क उठाउन दिनु हुँदैन । यसका लागि मुख्यतः ऋणी सदस्यको उत्पादनशीलता र आय वृद्धिमा ध्यान केन्द्रित हुनु पर्छ । हालको ब्याजदर समीक्षा गरी सेवा अनुकूल बनाउनु पर्छ । साथै सदस्यका छोराछोरी, युवाहरुलाई लक्षित गरी सुसूचित र सुप्रशिक्षित दोस्रो पुस्ताको लघुवित्त सदस्यको रुपमा समावेश गरी युवा स्वरोजगार कार्यक्रम लघुवित्तको दायरा भित्र ल्याउनु पर्छ ।

अत्यन्त शोषित पीडित वर्गलाई लक्षित गरी कम ब्याजदर र बहुआयामिक सेवा दिने विशेष कार्यक्रम पनि कार्यान्वयन गर्नु पर्छ। हालको संकटबाट मुक्ति पाउन विश्वमा अरु सफल लघुवित्त संस्थाहरुबाट सिकी गर्न सकिन्छ । जस्तै ग्रामीण बैंक बंगलादेशको सुधारिएको लघुवित्त पद्धति सामान्यवृत्त ग्रामीण प्रणालीको धेरै पक्षहरु अनुसरण गर्न योग्य छ । त्यसतर्फ ध्यानदिनु वाच्छनीय देखिन्छ । यसबाट नेपालको लघुवित्त शुद्धीकरण र सबलीकरणमा मद्दत पुऱ्याउन सक्छ ।

२०८० बैशाख ११ गतेको bizmandu.com बाट साभार

(लेखक श्रेष्ठ नेपालमा लघुवित्त सुरुवात गर्ने अग्रज मध्येका हुन् । उनी हाल स्वच्छ लघुवित्तका अभियन्ताका रूपमा क्रियाशील छन् ।)

लघुवित्त स्व-नियमन हुन नसक्दा राष्ट्र बैंकको लगाम : संकट मोचनको लागी ८ बुँदे निर्देशन

लघुवित्त संस्थाहरु उद्देश्य, सिद्धान्त, मूल्य र मर्म अनुसार नचल्दा राष्ट्र बैंकको ८ बुँदे निर्देशन आएको र यसले लघुवित्त क्षेत्रलाई सही बाटोमा डोर्‍याउने धारणा विज्ञहरुले राखेका छन् । ८ बुँदे निर्देशनले तत्काललाई लघुवित्त संस्थालाई केही कडाई गरेको देखिए पनि दीर्घकालिन रुपमा लघुवित्तको साख फर्काउन सघाउने उनीहरूको निचोड छ । स्वावलम्बन विकास केन्द्रले २० औं सम्बाद श्रृंखला अन्तर्गत आयोजना गरेको **नेपाल राष्ट्र बैंकबाट हालै जारी गरेको ८ बुँदे निर्देशनको लघुवित्त क्षेत्रमा प्रभाव** "Impact of Recent 8-Point Circular of Nepal Rastra Bank on Microfinance Sector Development of Nepal" विषयक अनलाईन वेविनारका सहभागीहरुले यस्तो धारणा राखेका हुन ।

वेविनारका सहभागीहरू

वेविनारमा स्वावलम्बन विकास केन्द्रका अध्यक्ष शंकर मान श्रेष्ठले अहिले लघुवित्तमा सुदृढीकरण, शुद्धीकरण र सबलीकरण आवश्यक भएको बताउँदै नेपाल राष्ट्र बैंकको पछिल्लो आठ बुँदे निर्देशनले यसमा सहयोग गर्ने उल्लेख गर्नु भयो । "अहिले लघुवित्तमा जुन विकृतिहरु मौलाएका छन् त्यसको सम्बोधन गर्ने गरी यो निर्देशन आएको छ । हामी सबैलाई थाहा छ लघुवित्त संस्थाहरू मुनाफा केन्द्रित तथा कर्मचारी र सञ्चालकमैत्री भएका छन् । सदस्यमैत्री हुन सकेको छैन । यो अवस्थाको अन्त्य हुनु जरुरी छ ।" श्रेष्ठले भन्नुभयो । राष्ट्र बैंकले ढिलै भएपनि यो निर्देशन मार्फत लघुवित्तमा भएको दोहोरोपना, मनलाग्दी लाभांश र मुनाफा वितरण लगायतका विषयमा ध्यान पुर्‍याएको उल्लेख गर्दै थप गर्नु पर्ने कामहरु समेत सुझाउनु भयो । "हामीले लघुवित्तको मूल्य मान्यता बिर्सेका छौं । नेपालमा ग्रामीण मोडेल लागू भएको भन्ने गरेको छ । अभ्यासमा यसलाई विकृत बनाएका छौं । अब राष्ट्र बैंकले लघुवित्तको मूल्य मान्यता परिपालना गराउनु जरुरी छ । धितो कर्जा लघुवित्तको मान्यता विपरित छ । यसलाई पुरै खारेज गर्नुपर्छ । अहिले हरेक संस्थामा करिब ३० देखि ४० प्रतिशत सदस्य निष्क्रिय छन् । तर अहिले सदस्य सक्रिय बनाउने कोसिस भन्दा पनि अरुको सदस्य चोर्ने काम भएको छ । उत्पादन र प्रतिफल बढाउन सदस्यहरुलाई उद्यमी बनाउने तर्फ लाग्नु जरुरी छ । लघुवित्तले प्रवाह गर्ने कर्जा निकै दुरुपयोग भएको छ । त्यो हेर्ने निकाय वा संयन्त्र बनाउन जरुरी छ । लघुवित्त मार्फत गैर वित्तीय कार्यक्रम र सदस्यको बहुआयामिक विकासमा काम गर्नु पर्छ । स्वावलम्बन विकास केन्द्रले वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम, तीन शून्य क्लबको गठन तथा प्रवर्द्धन लगायतका कार्यक्रम शुरु गरेको छ । यस्ता कार्यक्रम मार्फत समुदायमा नयाँ सभ्यता विकासको शुरुवात गर्न खोजेको छ । हरेक गाउँलाई आर्थिक संगै सामाजिक, सांस्कृतिक तथा वातावरणीय रुपमा सम्पन्न र आत्मनिर्भर बनाएर नयाँ सभ्यता विकास गर्नु जरुरी छ । लघुवित्तले पनि अब पैसाको व्यापार मात्रै गर्ने होइन । आगामी १० वर्ष भित्र आफ्नो कार्य क्षेत्रमा रहेको गरीबी, बेरोजगारी र वातावरण विनाशको कार्यहरू घटाएर नयाँ सभ्यता निर्माणमा उल्लेख्य काम गर्न सक्नु पर्छ ।" श्रेष्ठले भन्नुभयो ।

केही समय देखि मुलुकभर लघुवित्त बारे नकारात्मक गतिविधिहरू हुँदै आएका छन् । एकातर्फ केही व्यक्ति वा समुहले लघुवित्तको विरोध गर्दै आन्दोलन गरी रहेका छन् भने अर्को तर्फ सञ्चार माध्यम र सामाजिक सञ्जालमा लघुवित्तबारे दिनहुँ जसो दर्जनौं नकारात्मक समाचारहरु आउन थालेका छन् । यसले गर्दा भाखा नाघेको कर्जा बढ्न थालेको छ भने लघुवित्तकर्मीहरु फिल्ड स्तरमा काम गर्ने वातावरण छैन ।

यो समस्या बल्झदै जाँदा नेपाल राष्ट्र बैंकले २०७९ फागुन १० गते एकीकृत निर्देशिका २०७८लाई संशोधन गर्दै ८ बुँदे निर्देशन जारी गर्‍यो । सो निर्देशनमा लघुवित्त संस्थाले १५ प्रतिशत भन्दा माथिको प्रस्तावित लाभांशको ३५ प्रतिशतले हुने रकम ग्राहक संरक्षण कोषमा र १० प्रतिशतले हुने रकम संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व कोषमा थप जम्मा गर्नु पर्ने, धितो कर्जा बढीमा ७ लाख सम्म वितरण गर्न पाउने, एउटा सदस्यलाई एउटा मात्र संस्थाले कर्जा दिन पाउने र अन्य संस्थाको ऋणीलाई लगानी गरे शतप्रतिशत कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कायम गर्नु पर्ने, सञ्चालक शिक्षा कार्यक्रम स्वदेशमा मात्र गर्नुपर्ने, कर्मचारी दक्षता अभिवृद्धि गर्न कर्मचारी नियुक्त भएको एक महिना भित्र दुई हप्ताको तालिम दिनु पर्ने, संस्थाले प्रवाह गरेको कर्जामा लिने अधिकतम ब्याज दरको ५० प्रतिशत हुने गरी निक्षेपमा ब्याज दिने व्यवस्था गर्नु पर्ने उल्लेख छ ।

उक्त ८ बुँदे निर्देशनले लघुवित्तको वर्तमान समस्या समाधान गर्ने वा लघुवित्त संस्थालाई थप समस्यामा पार्ने भन्ने विषयमा बहस शुरु भै रहेको बेला उक्त निर्देशनको मर्म स्पष्ट पार्ने र यसले पार्ने प्रभावको विषयमा छलफल गर्ने उद्देश्यले सो वेविनारको आयोजना गरिएको थियो ।

वेविनारका प्रमुख वक्ता नेपाल राष्ट्र बैंक, लघुवित्त सुपरीवेक्षण विभागका कार्यकारी निर्देशक रेवती प्रसाद नेपालले लघुवित्तलाई सही बाटोमा

हिँडाउन अति आवश्यक भएर यो निर्देशन ल्याएको र यो लघुवित्तको दिगो विकासमा सहयोगी हुने अपेक्षा रहेको उल्लेख गर्नु भयो। "पछिल्लो समय लघुवित्तमा धेरै खालका विकृति र बेथितिहरू आए। लघुवित्तले गरेका कमजोरी समातेर केही स्वार्थ समुहले आन्दोलन शुरु गर्यो। जसले गर्दा यस क्षेत्रमा विगत चार दशक देखि भएका उपलब्धीहरूको विनाश हुने अवस्था सिर्जना भयो। शुरुवातमा लघुवित्तले गरीब तथा विपन्नमा वित्तीय पहुँच तथा वित्तीय शिक्षा दिएर गरीबी निवारणमा निकै प्रभावकारी देखिएकोले राष्ट्र बैंकले धेरैलाई लाइसेन्स दियो। तर हाल त्यसको परिणाम राम्रो आएन। लघुवित्त संस्थाले जथाभावी ऋण प्रवाह गर्न थाले। शाखा, कर्मचारी, पूँजी, लगानी सबैमा संख्यात्मक वृद्धि भयो गुणात्मक भएन। मुनाफा बढाउने र सबै लाभांश बाँडिदिने। संस्था बलियो नबनाई आजै खाई हाल्ने कुप्रवृति बढ्यो। लघुवित्तहरु मूल्य मान्यता छाडेर जानीजानी अघी बढे, शेयर बजार, तलब, भत्ता, लाभांश सबैमा अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा भयो। अब यसलाई व्यवस्थापन गर्न नसके हामी सकिन्छौं भन्ने लागेर तत्कालै गर्नु पर्ने कामको आधारमा हामीले यो निर्देशन जारी गरेको हो। यहाँहरु सुध्रनु भयो भने हामीले सहजीकरण गर्दै जानेछौं। नत्र थप निर्देशन गर्नु पर्ने अवस्था आउँछ।" नेपालले भन्नुभयो। " एकातिर गरीबी निवारणमा काम गरेका छौं भनेर भाषण गरेर नथाक्ने अर्को तर्फ ७० प्रतिशत सम्म लाभांश बाँड्ने। त्यसैले मुनाफा वितरण व्यवस्थित गरेर संस्था बलियो बनाउनु पर्ने देखियो, दोस्रो कुरा धितो कर्जा लघुवित्तका लक्षित समुह भन्दा माथिल्लो बर्गमा लगानी हुने गरेको हुदाँ यसको आकारमा व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक देखियो। अर्को भनेको बहुकर्जाको समस्या हो। १३ वटा संस्थाले एउटैलाई कर्जा दिएका छन्। कर्जाको सदुपयोगिता नगरी कर्जा बाँडेको र यसले सदस्यलाई ऋणको दलदलमा फसाएको देखिएकोले एकजनालाई एउटा मात्र संस्थाले ऋण दिन पाउने बनाएको हो। नेपालमा लघुवित्त बजार जलेको छ। लघुवित्तको मानिस सिक्ने सिकाउने नाममा विदेश गएर सामाजिक सञ्चालनमा विदेश तिर शयर गरेको फोटो राख्न थाले। यसले आन्दोलनलाई थप बल पुग्यो र तत्कालै संस्थाहरूका प्रमुख विदेश जाने काम बन्द गराउनु पर्‍यो। हामीले लाखौं जनताको श्रोत केही मानिसले उडाउने काम बन्द गर्न खोजेको हो। हिजो हामीले कर्मचारीलाई तालिम दिएर फिल्डमा पठाउन सकेनौं। सदस्यहरूसँग कस्तो व्यवहार गरेर अघि बढाउनु पर्छ भन्ने जानकारी नहुँदा कर्जा असुलीको नाममा सदस्यको सुनको सिक्री, मोबाइल, बाख्रा आदि जे पनि लुटेर ल्याउने काम हुन थाल्यो। त्यसको लागि शुरुमै तालिम अनिवार्य बनाएका छौं।" उहाँले भन्नुभयो।

वेविनारका वक्ता छिमेक सेवा समाज तथा छिमेक लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडका अध्यक्ष राम चन्द्र जोशीले कुनै बेला नियमन नै नचाहिने लघुवित्त क्षेत्र अहिले कानुनी रूपमै व्यवस्थित गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको बताउनु भयो। साथै उहाँले अहिलेको ८ बुँदे निर्देशन निकै सकारात्मक र जरुरी भएको बताउनु भयो। "लघुवित्त शुरु गर्दा कुनै कानुन थिएन। त्यो वेला लघुवित्त सिद्धान्त, मूल्य र मान्यतामा चल्थ्यो। विश्वासमा चल्थ्यो। कानुन धेरै आवश्यक परेन पनि। काम गर्दै जाँदा जहाँ समस्या आयो राष्ट्र बैक संग छलफल गरेर कानुनी रुपमा व्यवस्थित बनाउँदै आएका हौं। अनुगमनको लागि पनि हामी आफैले अनुरोध गरे पछि मात्र राष्ट्र बैंकले प्रतिनिधि पठाउथ्यो। तर अहिले सिद्धान्तबाट विमुख हुँदा कानुन र निर्देशनको आवश्यकता परेको हो। अब लघुवित्तमा सुधार हुन्छ भन्ने आशा राखेको छु।" जोशीले भन्नु भयो।

वेवीनारका अर्का वक्ता जीवन विकास लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडका

वेविनारका वक्ताहरू

प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सञ्जय कुमार मण्डलले राष्ट्र बैकको निर्देशन सकारात्मक भएको बताउँदै लघुवित्तको मूलमर्म अनुसार अघि बढे धेरै कुरा नियमन गर्नु नपर्ने धारणा राख्नु भयो। "अहिलेको मुख्य समस्या भनेको हामीले ग्रामीण मोडेल अभ्यास गर्‍यौं तर त्यसको आत्मा बिर्सियौं। हामीले विपन्न समुदायलाई ध्यानमा राखेर उनीहरुको उत्थानलाई लक्ष बनाएर अघि बढ्न सकेनौं। साथै बचत बढाएर संस्था पनि बलियो बनाउनु पर्‍यो। सदस्यको आवश्यकता, क्षमता र सदुपयोगिता हेरी ऋण दिने हो भने ऋणको आकार आफै घटेर जाने हो। हामीले ऋणमा विविधिकरण पनि गर्नु पर्छ। एउटा मात्रै ऋण दिने होइन। सदस्यको जीवन उकास्न उसका हरेक जायज आवश्यकतालाई समेट्न सक्नु पर्छ। साथै क्रेडिट प्लस कार्यक्रममा पनि जोड दिनु पर्छ। अहिले नेपालमा शहरी क्षेत्रमा बढी समस्या भोगेका छौं। यसको मतलब हाम्रो लक्षित बर्ग गाउँमा छ र शहरको सुविधा गाउँ पुर्‍याउने सोचका साथ काम गर्नु पर्ने आवश्यकता छ। अब सदस्यलाई एकै संस्थामा बसेर काम गर्ने वातावरण सिर्जना गर्न तत्कालै काम गर्नु पर्ने अवस्था छ। यसो हुन नसके गरिबहरू फेरी साहु महाजनको दैलोमा जाने अवस्था आउने डर छ।" मण्डलले भन्नुभयो।

वेविनारका अर्का वक्ता जाल्पा सामुदायिक लघुवित्त वित्तीय संस्था लि. का प्रमुख कार्यकारी अधिकृत विमला योगीले गरीब र विपन्न वर्गको उत्थानको लक्ष बोकेर शुरु भएको लघुवित्त अहिले कुन बाटोमा हिँडेको छ आत्मसमीक्षा गर्नु पर्ने बेला आएको बताउनु भयो। "नेपाल राष्ट्र बैंकको निर्देशन कर्मचारी सुशासित बन्न र लघुवित्तलाई मर्म अनुसार हिँडाउन सकारात्मक छ। सबै लघुत्तिकर्मीले यसको पालना गर्नु जरुरी छ। यो निर्देशनले के को लागि लघुवित्त जन्मेको हो भन्ने कुरा स्मरण गराएको छ। शुरुमा विपन्न र पिछडिएका महिलालाई उद्यममा जोडेर आर्थिक कारोबार गर्ने, उनीहरूको अवस्था माथि उठाउने जस्ता काम गर्थ्यो र त्यही सत्कर्मले गर्दा धेरै सफल पनि भएको हो। अहिले आएर हामीले आफुलाई अनुशासनमा राख्न नसक्ने भएका कारण यो निर्देशन आएको हो। मुख्य कुरा हामी लघुवित्तको मुल मर्म अनुसार अघि बढ्ने हो। त्यो बाटो छोड्नु हुँदैन। सदस्यको उद्यमशीलताको क्षेत्रमा हामी अघि बढ्नु पर्छ। लघुवित्तकर्मीले मेरो सम्पूर्ण कुरा सदस्य हो भन्ने सोचेर अनुग्रहित भएर अघि बढ्नु पर्ने छ। सदस्यलाई उद्यमी बनाउने संगै शेयरधनी बनाउने व्यवस्था पनि गर्नु पर्‍यो।" योगीले भन्नुभयो।

प्रस्तुती पछिको खुल्ला छलफलमा राजन भट्टराई, डा. पुरुषोत्तम श्रेष्ठ, राम चन्द्र रूपाखेती लगायतका सहभागीहरूले आफ्नो जिज्ञासा राख्नु भएको थियो। वेविनारमा विभिन्न लघुवित्त संस्था तथा सहकारी एवं अन्य वित्तीय संस्थाका अध्यक्ष, सञ्चालक, कार्यकारी प्रमुख, कर्मचारी लगायत २६० जनाको सहभागिता रहेको थियो।

बंगलादेशको लघुवित्त संस्थाहरू स्वस्थ सेवा प्रवाहको प्रतिस्पर्धामा

ग्रामीण बैंकको केन्द्र अवलोकनको क्रममा भ्रमण टोली

स्वावलम्बन विकास केन्द्रले नेपालका लघुवित्त संस्थाहरुलाई लघुवित्तको मूल्य, मान्यता तथा यसका अभ्यासबारे स्वदेश तथा विदेशका लघुवित्त संस्थाहरुको अध्ययन अवलोकन गराउने गरेको छ। यसै परिप्रेक्षमा लघुवित्तको जननी मानिने बंगलादेशमा लघुवित्तको अभ्यास, यसका मूल्य, मान्यता तथा नयाँ प्रयोगहरु बारे सिक्ने अभिप्रायले पछिल्लो पटक २०७९ चैत्र ५ देखि १२ सम्म एउटा अध्ययन अवलोकन भ्रमणको आयोजना गरेको थियो।

बंगलादेशको अध्ययन अवलोकन भ्रमणमा सहारा नेपाल बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि. का ९ जना सञ्चालक समिति सदस्य र एक जना उपनिर्देशकको सहभागिता रहेको थियो। भ्रमणको संयोजन स्वावलम्बन विकास केन्द्रका सहायक निर्देशक सोपन विष्टले गर्नु भएको थियो।

भ्रमण टोलीले बंगलादेशका प्रख्यात लघुवित्त संस्थाहरू ग्रामीण बैंक, इन्टीग्रेटेड डेभलपमेन्ट फाउण्डेसन (आईडीएफ) र आशा संस्थाको क्षेत्रिय कार्यालय, ईलाका कार्यालय, शाखा कार्यालयका साथै परियोजनाहरू तथा लघुवित्त सदस्यहरुको उद्यम व्यवसायको अध्ययन, अवलोकन गरेको थियो। भ्रमणको क्रममा टोलीले बंगलादेशको लघुवित्त नियामक निकाय माइक्रोफाइनान्स रेगुलेटरी अथोरिटी (एमआरए) र लघुवित्त क्षेत्रको लागि उपयुक्त नीति तथा कार्यक्रमका लागि वकालत र पैरवी गर्ने संस्था क्रेडिट डेभलपमेन्ट फोरम (सीडीएम) बारे पनि जानकारी लिएको थियो।

भ्रमण टोलीले अवलोकन गरेको मध्य बंगलादेश चटगाउँ विश्वविद्यालय अन्तर्गत सन् १९७६ देखि १९७९ सम्म इकोनोमिक्स रिसर्च तथा एक्सन प्रोजेक्ट र बंगलादेशको केन्द्रीय बैंकबाट सन् १९७९ देखि १९८३ सम्म लघुवित्त कार्यक्रम पाइलट परियोजनाको सफलता पछि लघुवित्त सञ्चालन गर्न बंगलादेशको सरकारले अध्यादेश मार्फत सन् १९८३ मा स्थापना गरेको ग्रामीण बैंक पहिलो संस्था रहेको छ। विश्वकै अग्रणी लघुवित्त संस्थाको रूपमा परिचित ग्रामीण बैंकले हाल बंगलादेश भरी ९४ प्रतिशत भूभागमा सेवा प्रवाह गरी रहेको छ। यसै गरी अर्को संस्था इन्टीग्रेटेड डेभलपमेन्ट फाउण्डेसन (आईडीएफ) सन् १९९२मा स्थापना भएको हो। आएडीएफले वित्तीय सेवा सँगै आफ्ना ग्राहक सदस्यको उत्थानको लागि प्रदान गर्ने गैर वित्तीय सेवाहरु अनुकरणीय छन्। यस्तै गरिब जनताको जीवनस्तर माथि उकास्दै सामाजिक रुपान्तरण गर्ने लक्ष सहित १९७८ मा स्थापना भई गैर सरकारी संस्थाको रूपमा काम गर्ने लघुवित्त संस्था आशा यहाँको गरिब तथा विपन्न बर्गको जीवनस्तर माथि उठाउन क्रियाशील रहेको र अनुकरणीय वित्तीय तथा गैर वित्तीय सेवा तथा कार्यक्रमहरु संचालन गरेको छ।

भ्रमण टोलीले मदारीपुर जिल्लामा रहेको ग्रामीण बैंकको पाँचोर्शिबचोर शाखाको अवलोकन गरेको थियो। जनवरी २०२३ सम्मको तथ्यांक अनुसार यस शाखामा ७ जना कर्मचारी, ५४ वटा केन्द्र, ४३०० सदस्य, २,७८१ ऋणी सदस्य, लगानीमा रहेको रकम ७ करोड ४५ लाख टाका, बचत ७ करोड २२ लाख टाका रहेको छ भने गत आर्थिक वर्षमा शाखाको नाफा ४३ लाख टाका छ। यहाँ शाखाको ९९ प्रतिशत असुली दर रहेको छ। ऋण तथा परियोजना मूल्यांकन प्रक्रियाको कडा परिपालनाको साथै यसका सदस्यहरूको ऋणको आकारमा क्रमिक बृद्धि गराउने नीतिका कारण असुली दर उत्कृष्ट रहेको हो।

भ्रमण टोलीले ग्रामीण बैंकको गोलकण्डा बुमा केन्द्र पनि अवलोकन गरेको थियो। यो केन्द्रमा हाल ६० जना सदस्य रहेका छन्। ग्रामीण बैंकका सबै केन्द्रहरूमा नियमितरुपमा साप्ताहिक बैठकहरू हुने गरेका छन्। यहाँ धेरै पुराना सदस्य छन् जसले क्रमिक रूपमा कर्जाको आकार बढाउदै लगेका छन्। यसको एक उदाहरण हुन् विगत १५ वर्ष देखि ग्रामीण बैंकको सदस्य रहेकी शेफाली राणा। सुरुमा ५ सय टाका ऋण लिएकी राणाले अहिले १ लाख टाका ऋण लिई रहेकी छिन्। क्षमता र अनुभव बटुल्दै आवश्यकता अनुसार विस्तारै ऋणको आकार बढाउँदै जाँदा यहाँ सदस्यको उन्नति भएको छ भने शाखा पनि दिगो भएको छ। ग्रामीण बैंकका अन्तर्राष्ट्रिय कार्यक्रम प्रमुख गोलाम मोर्सेद मोहम्मदका अनुसार कर्जाको आकारमा क्रमिक बृद्धि र कर्जा प्रवाह गर्नु अघि कडाईका साथ गरिने कर्जा विश्लेषण तथा मूल्याङ्कन प्रकृयाले गर्दा कोभिड-१९ जस्तो ठूलो महामारीको समयमा पनि ग्रामीण बैंकको असुली दर उत्कृष्ट नै रहेको छ। उहाँका अनुसार जनवरी २०२३ सम्मको तथ्यांक अनुसार संस्थाको कूल कर्जा असुलीदर ९७.१४ प्रतिशत रहेको छ।

ग्रामीण बैंकको हाल मुलुकभरी ८१,६७८ वटा गाउँहरुमा २,५६८ वटा शाखा, १,३५,१५५ केन्द्रहरु, १४,५८,८६९ समूह र १ करोड ३० लाख सदस्यहरु रहेका छन्। ग्रामीण बैंकसँग सदस्यको लागि धेरै थरी बचत र सार्वजनिक निक्षेप कार्यक्रमहरु छन्। यिनै कार्यक्रमहरु मार्फत शाखा स्तरबाटै आवश्यक पूँजी निर्माण गर्ने स्मार्ट कोष व्यवस्थापन प्रणाली छ। शाखा कार्यालयहरूले आफ्ना सदस्यहरूलाई आवश्यक ऋण उपलब्ध गराउँछन् र बढी भएको रकम ग्रामीण बैंकको प्रधान कार्यालयमा पठाउँछन्। बैंकले यस्तो अतिरिक्त रकम सरकारी ऋणपत्र र ग्रामीण म्युचुअल फण्डमा लगानी गर्छ जुन ढाका स्टक एक्सचेन्जमा पनि सूचीकृत छ।

सन् २०२३ सम्म निक्षेप र लगानीमा रही रहेको रकम बिचको अनुपात १५६ प्रतिशत रहेको छ भने निक्षेप एवं आन्तरिक श्रोतबाट जुटेको रकम र लगानीमा रही रहेको रकमको अनुपात १७६ प्रतिशत रहेको छ। त्यसै गरी लगानीमा रही रहेको रकम भन्दा निक्षेप बढी भएका शाखाको संख्या १,९५८ रहेको छ। ग्रामीण बैंकको लागि बजारमा तरलताको अभाव हुँदा यस्तो कोष विशेष काम आउँछ। त्यसैगरी, सदस्यहरूले आफ्नो किस्ता तिर्न नसक्ने अवस्था भयो र बैंकले ५० प्रतिशत कर्जा जोखिम व्यवस्था गरेको अवस्थामा व्यक्तिगत रुपमै सदस्यको विशेष मूल्याङ्कन गरी सो को आधारमा कर्जा तालिका फेरबदल गरी सदस्यहरूलाई किस्ता तिर्न सहज होस् भन्ने हेतुले सहुलियत कर्जा उपलब्ध गराउने कार्यादेश रहेको छ। यो सुविधा ग्रामीण २ मोडेल लागू भए पछि सुरु भएको हो।

भ्रमण टोलीले चटगाउँको उत्तर चाँडगाउँमा रहेको आईडीएफको लक्ष्मी आचार्य बाडी नामक केन्द्रको पनि अध्ययन अवलोकन गरेको थियो। यहाँ कर्जाको आकार सानो छ। सबै भन्दा ठूलो रु ४ लाख टाका। ब्याज दर २४% घट्दो ब्यालेन्स मा छ भने औसत ऋणमा ४६ किस्ता छन् र २३ किस्ता पूरा गरे पछि सदस्य अर्को कर्जा लिन योग्य हुन्छन्। टोलीले आइडीएफले चटगाउँ डिभिजनमा गैर वित्तीय सेवा अन्तर्गत आफ्ना सदस्य तथा समुदायलाई प्रदान गर्दै आएको स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रमबारे जानकारी लिएको थियो। यहाँ स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरी रहेका दुई जना मध्येका एक डा. मुक्त कानुन सँग अन्तरक्रिया गरेको थियो। डा. मुक्तका अनुसार चटगाउँ डिभिजन अन्तर्गत दुई जना डाक्टर, चार वटा स्वास्थ्य केन्द्र, चार जना स्वास्थ्य अधिकारी र ६५ जना प्यारामेडिक्स मार्फत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह भै रहेको छ। २५ हजार टाका भन्दा बढी ऋण लिने जोसुकै सदस्यले पनि यस्तो सेवा पाउँछ। यसको लागि एक पटकलाई १५२ टाका तिरेर स्वास्थ्य परिचयपत्र बनाउनु पर्छ। यो परिचयपत्रको आधारमा केन्द्रमा उपलब्ध औषधि र स्वास्थ्य परिक्षण सेवा निशुल्क उपलब्ध हुन्छन्। तर स्वास्थ्य परिचयपत्र नभएकाहरुका लागि भने हरेक पल्ट परामर्श शुल्क प्यारामेडिकका लागि ५० टाका र चिकित्सकका लागि २०० टाका तिर्नु पर्छ।

भ्रमण टोलीले चटगाउँ डिभिजनको सतकनियामा सञ्चालित समृद्धि कार्यक्रमबारे जानकारी लिएको थियो। आइडीएफले यो कार्यक्रम रोजगारी सिर्जना र गरीबी निवारणको लागि स्थापना भएको यहाँको थोक ऋण दिने संस्था पल्ली कर्मा सहायक फाउण्डेसन (पीकेएसएफ) सँगको सहकार्यमा सञ्चालन गरेको हो। यो कार्यक्रमबाट ५ हजार ५ सय घरधुरीले दुई जना स्वास्थ्य अधिकारी, ११ जना स्वास्थ्य कार्यकर्ता र ९ वटा स्वास्थ्य केन्द्रबाट सेवा प्राप्त गर्दै आएका छन्। यहाँ स्वास्थ्य कार्यकर्ताले हरेक दिन बिहान ९ बजे देखि १२ बजे सम्म घरदैलो गरेर गर्भवती, कुपोषण, मधुमेह जस्ता विषयमा प्राथमिक स्वास्थ्य सल्लाह दिन्छन्। साथै यस कार्यक्रम अन्तर्गत निशुल्क रुपमा टेलिफोनको माध्यमबाट औषधि उपचार सेवा, स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन, आँखा शिविर जस्ता सेवाहरु पनि प्रदान गर्दै आएको छ। साथै हरेक महिना ६० बर्ष माथिका ज्येष्ठ नागरिकलाई मासिक ५०० टाका, अपाङ्गहरुलाई २००० टाका र भिखारीलाई एक लाख टाका सम्म किस्ताबन्दीमा प्रदान गर्दै आएको छ। साथै समृद्धि कार्यक्रम अन्तर्गत युवा लक्षित सेवाहरु पनि प्रदान गर्दै आएको छ। यसमा ५ हजार युवाहरुलाई विभिन्न किसिमको सीपमूलक तालिमहरु प्रदान गरेको छ। साथै यस क्षेत्रमा ४० वटा शैक्षिक केन्द्रहरु मार्फत नर्सरी देखि कक्षा २ सम्मका बालबालिकाहरुको लागि बेलुकी ३ बजेदेखि ५ बजेसम्म अध्ययन अध्यापनको सेवा प्रवाह गरेको छ। साथै विद्यालय बीचैमा छाडेका बालबालिकाहरुको लागि पनि वैकल्पिक शिक्षाको रुपमा ट्यूसन कक्षा पनि चलाई रहेको छ। संस्थाले बेलाबखत तालिमहरु आयोजना गरेर यसरी निशुल्क शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षकहरुको क्षमता विकास पनि गर्दै आएको छ।

टोलीले चटगाउँ डिभिजनको लालपारा जिलोंगामा रहेको आशा (एएसए) लघुवित्त संस्थाको मोइत्री नामक केन्द्रको पनि अवलोकन भ्रमण गरेको थियो। त्यहाँ ३० जना सदस्य मध्ये २८ जना ऋणी सदस्यहरू थिए। सबैभन्दा ठूलो ऋणको आकार १ लाख ५० हजार टाका पाकी मोर्जी अख्तरले लिनु भएको छ। आशामा समूह जमानीको चलन छैन। केन्द्रमा केन्द्र प्रमुख, सचिव र क्यासियर रहने व्यवस्था छ। सदस्यहरूले किस्ता अनलाइन तिर्छन्। ऋणको किस्ता रकम र पासबुक ऋण अधिकृतलाई दिए पछि ऋण अधिकारीले आफ्नो स्मार्ट फोनमा रहेको एप्सबाट रकम र अन्य आवश्यक सूचना प्रविष्ट गर्दछ। एपले तिर्न बाँकी रकम र सदस्यको बचत ब्यालेन्स गणना गरेर देखाउँछ। यस्तो जानकारी सदस्यले आफूसँग रहेको पासबुक मार्फत पनि राख्न पाउँछन्। यस केन्द्रको असुली दर शतप्रतिशत रहेको छ भने ऋण लगानीमा रही रहेको ऋण २० लाख टाका छ।

आशाका वरिष्ठ शाखा प्रबन्धक सुदीप बरुवाका अनुसार सन् २०२३ को फरबरी सम्म आशाको ऋण लगानी ३९३ अर्ब ९६ करोड छ र लगानीमा रही रहेको रकम २५० अर्ब ८९ करोड टाका रहेको छ। आशाले ३,०७३ शाखा मार्फत ७३ लाख सदस्यलाई सेवा प्रदान गरेको छ। साथै बरुवाले आशामा सदस्यलाई प्रदान गर्ने कर्जाको वर्गीकरण गरेको जानकारी दिनु भयो। जस अनुसार नयाँ सदस्यको लागि ९९ हजार टाका सम्म, ९९ सय हजार देखि तीन लाख टाका सम्मको विशेष कर्जा र ३ लाख टाका भन्दा माथि ऋण लिन ग्रेजुएट सदस्य हुनु पर्ने व्यवस्था छ। यहाँ पनि कर्जाको ब्याज दर २४% घट्दो ब्यालेन्स दरमा छ तर विशेष ऋणको ब्याजदर भने १८% घट्दो ब्यालेन्स तोकिएको छ। विशेष ऋण उत्पादनमूलक दिगो किसिमका व्यवसाय जस्तै गाईको क्रस प्रजनन, च्याउ खेती, गड्यौला मल र समुद्रको तटमा बगरे खेती जस्ता क्षेत्रमा उपलब्ध गराइन्छ।

ग्रामीण बैंक र आईडीएफमा जस्तै आशामा पनि साप्ताहिक बैठक अभ्यासमा छ। तर भुक्तानीको प्रकृया भने साप्ताहिक सँगै मासिक पनि छ। आशाले प्रत्येक शाखामा १ जना सदस्यका लागि छात्रवृत्ति कार्यक्रम, लालपारा जिलोंगामा फिजियोथेरापी लगायत स्वास्थ्य कार्यक्रम र सोट्टा महेशकालीमा स्वास्थ्य केन्द्र जस्ता कार्यक्रम पनि सञ्चालन गरेको छ। स्वास्थ्य कार्यक्रमका लागि आशाले २ जना फिजियोथेरापिस्ट, १ जना एमबीबीएस डाक्टर र ५ जना नर्स नियुक्त गरेको छ। आशाको मुख्य मान्यता भनेको एउटा असल सदस्यले अर्को सदस्यको खराब ऋणको कारण दण्डित हुनु हुँदैन भन्ने हो। त्यसैले केन्द्रमा समूह गठन प्रक्रिया त छ तर यसमा समूह ग्यारेण्टी छैन। साथै, यो गैरसरकारी संस्था भएकोले यसले कमाएको सबै नाफा सदस्यहरूलाई फाइदा पुग्ने गरी गैर वित्तीय सेवा प्रदान गर्न प्रयोग गरिन्छ। नाफा बाँडिदैन।

टोलीले आईडीएफ पुगेर कार्यकारी निर्देशक जहिरुल आलमसँग पनि अन्तरक्रिया गरेको थियो। उहाँले बंगलादेश पछि नेपालले विश्वमै लघुवित्तको सबैभन्दा राम्रो अभ्यास भएको बताए। "अहिले नेपालको लघुवित्त क्षेत्रमा केही समस्या देखा परेको र ती समस्या सही नीति, रणनीति र कुशल व्यवस्थापनले समाधान गर्न सकिन्छ। अभ्यासले व्यवस्थापन गर्न सकिन्छ।

(बाँकी पृष्ठ १३ मा)

तेश्रो राष्ट्रिय लघुवित्त सदस्य सम्मेलनको दोश्रो समीक्षा सम्पन्न

११ बुँदे घोषणापत्र कार्यान्वयन गरी वर्तमान संकट समाधान गर्नु पर्नेमा जोड

तेश्रो राष्ट्रिय लघुवित्त सदस्य सम्मेलनले तय गरेको ११ बुँदे घोषणापत्र कार्यान्वयनको पछिल्लो अवस्थाबारे छलफल गर्न २०७९ फागुन १५ मा सम्मेलनमा सहभागी संस्थाका प्रमुखहरुको समीक्षा कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ । समीक्षा कार्यक्रमले हाल सम्म भएको प्रगति बारे छलफल गर्नुको साथै लघुवित्तमा देखिएको संकट समाधान गर्न ११ बुँदे घोषणापत्रको प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने निष्कर्ष निकालेको छ ।

समीक्षामा सहभागीहरू

सो अवसरमा सम्मेलन आयोजक समितिका अध्यक्ष शंकर मान श्रेष्ठले लघुवित्त संस्था र कर्मचारीको तहमा भएका कमी कमजोरी आत्मसात गरी लघुवित्तको शुद्धिकरण, सुदृढीकरण तथा सबलीकरणमा ध्यान दिने बेला आएको बताउनु भयो । "तेश्रो राष्ट्रिय लघुवित्त सदस्य सम्मेलनको मर्म बारे आन्तरिक रुपमा समेत पर्याप्त सन्देश प्रवाह हुन सकेको छैन् । बुझाई फराकिलो हुन सकेको छैन् । हामीले यसबारे गहन छलफल गर्नु पर्ने छ । यसको मर्म अनुसार उद्यमशीलता विकास गरी लघुवित्तलाई गरीब र विपन्न बर्गको जीवनस्तर उकास्ने अस्त्रको रुपमा लिनु पर्‍यो । "घर घरमा उद्यम फैलाऊँ, गरीबीलाई शून्य बनाऊँ" भन्ने नारा घर घरमा पुग्नु पर्‍यो । अहिले जति पनि समस्या छन् र समाचार आएका छन् त्यसमा लघुवित्तले कर्जा मात्रै दिने काम गर्‍यो अरु केही गरेको छैन भन्ने प्रष्ट हुन्छ । ऋण सही ठाउँमा पुग्यो पुगेन, त्यसको सदुपयोग भयो भएन र सदुपयोग भएर सदस्यको जीवनस्तर माथि उठ्यो उठेन भन्ने जस्ता कुरामा ध्यान पुग्न सकेको छैन् । अहिलेको अवस्थामा किस्ता तिर्नै नसक्ने अवस्थामा रहेका सदस्यलाई असुलीको लागि दवाव दिने अवस्था छैन् । कर्मचारीहरुलाई पनि सदस्यसँग असल व्यवहार गर्न सिकाउनु पर्‍यो । आफ्नो शाखामा पुगेर सदस्यको अवस्था र कर्मचारीको काम गर्ने तौरतरिका बुझौँ । आफ्नो शाखा, सेन्टर र सदस्यलाई वर्गीकरण गरौँ । खास गरेर मिटर ब्याजीको रुपमा लघुवित्तको जुन परिचय बन्दै छ त्यो चिर्नु जरुरी छ । यसको लागि अहिले मुख्य कुरा घोषणापत्र कार्यान्वयनमा जोड दिनु पर्‍यो ।" श्रेष्ठले भन्नुभयो ।

समीक्षाको अवसरमा सम्मेलनमा सहभागी संस्थाहरूले सम्मेलनको घोषणापत्र कार्यान्वयनको प्रगति बारे जानकारी गराउनु भएको थियो ।

सो अवसरमा यूनिक नेपाल लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडका कार्यकारी निर्देशक डा. गोपाल दहितले सम्मेलनको घोषणापत्र प्रबन्ध समितिबाट पास गरी मुख्य नारालाई संस्थाको हरेक कार्यक्रममा प्राथमिकता दिने गरेको बताउनु भयो । उहाँले उद्यमशीलता विकासको अभियान यूनिक नेपालको पञ्चवर्षीय योजनामा समावेश गरी कार्यान्वयन शुरु गरेको जानकारी दिनु भयो । साथै उहाँले वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रमको लागि बर्दियाको राजापुर नगरपालिका २ बरगड्डी गाउँ (२०० घरधुरी) लाई छानेको, बाँके र बर्दियामा गरी १५ वटा तीन शून्य क्लबहरू गठन गरेको, कर्मचारीसँग नियमित अनलाईन छलफल र अन्तरकृया गरी सदस्यसँग गर्नु पर्ने व्यवहार बारे सजग गराउँदै आएको बताउनु भयो ।

किसान बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लिमिटेडका महाप्रबन्धक डम्बर बहादुर शाहले किसानले हाल, तीन शून्य क्लब, वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास, विद्यालयसँग सहकार्य गरी बालबालिकाहरू माझ उद्यमशीलता प्रवर्द्धन लगायतका काम गर्दै आएको बताउनु भयो । पछिल्लो समय सहकारी शिक्षा कार्यक्रम आयोजना गरी करिव ७३ हजार सदस्य माझ लघुवित्तको महत्व बुझाउने अभियानमा जुटेको जानकारी दिनुभयो ।

जीवन विकास लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सञ्जय कुमार मण्डलले कोशी प्रदेशमा प्रथम प्रादेशिक लघुवित्त सदस्य सम्मेलन सम्पन्न गरेर १४ बुँदे घोषणापत्र बनाई सोही आधारमा सम्मेलन आयोजक समितिको फोरमले यस प्रदेशमा लघुवित्तको प्रभावकारी उपस्थितिमा काम गर्ने जानकारी दिनु भयो । साथै उहाँले अहिले लघुवित्त संस्थाले आफ्ना सदस्यको विवरण संकलन गरी वर्गीकरण गर्ने, सदस्यका आवश्यकता पहिचान गरी आवश्यक सहयोगको रणनीति बनाएर अघि बढ्नु पर्ने र सञ्चारकर्मी लगायत अन्य सरोकारवालाहरूलाई लघुवित्तको महत्वबारे बुझाउनु आवश्यक रहेको धारणा राख्नु भयो ।

यसै गरी जाल्पा सामुदायिक लघुवित्त वित्तीय संस्था लि. का प्रमुख कार्यकारी अधिकृत विमला योगीले तेश्रो राष्ट्रिय लघुवित्त सदस्य सम्मेलन पछि लघुवित्त संस्थाको काम, सामाजिक र संस्थागत सुशासनको पक्षमा पनि राम्रो प्रभाव पारेको बताउनु भयो । साथै सम्मेलनको मर्म अनुसार जाल्पा सामुदायिक लघुवित्तले असल ऋणी र सफल सदस्यहरूलाई एकै ठाउँमा राखेर क्लस्टर बनाएर उद्यमशीलता विकास तथा वित्तीय साक्षरता तालिम दिन शुरु गरेको, सदस्य भेटघाट बढाएको, सदस्यको खेतबारीमै गएर कृषि विशेषज्ञ सेवा शुरु गरेको, वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँको शुरुवात गरेको बताउनु भयो । योगीले मह, दूध, गेडागुडी, तोरी, स्थानीय चामल लगायतको क्षेत्रमा सदस्यको उत्पादन बढाउने, बजार निश्चित गर्ने र उत्पादनको उच्च मूल्य प्रदान गर्ने काममा केन्द्रित भएको बताउनु भयो ।

उपकार लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत शारदा पोखरेलले विद्यालयमा उद्यमशीलता प्रवर्द्धन गर्न बाँके जिल्लाको जयजनता माध्यमिक विद्यालयसँग सहकार्य गरी विद्यार्थीहरुको लागि माछा पालन र तरकारी खेती शुरु गरेको, तीन शुन्य क्लब गठन गरेको, कोहलपुर १३मा वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम, फत्तेबाल आँखा अस्पताल सँग मिलेर सदस्यको लागि आँखा उपचार सेवा प्रदान जस्ता काम गरेको जानकारी दिनु भयो । साथै उहाँले ऋणीको अवस्था पहिचान गर्न हरेक शाखामा सदस्य र उद्यमको विवरण तयार भै रहेको, केन्द्र प्रमुख गोष्ठी गरेर सफल उद्यमीलाई पुरस्कृत गर्ने योजना रहेको बताउनु भयो ।

सो अवसरमा ईनफीनीटी लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत, प्रवीण कुमार लामा, धौलागिरी लघुवित्त वित्तीय संस्था लि. का प्रमुख कार्यकारी अधिकृत मीन बहादुर बोहरा, छिमेक लघुवित्त वित्तीय संस्था लि. का नायब महाप्रबन्धक दीपक निधि तिवारी, फरवार्ड माइक्रो फाइनान्सका मुख्य प्रबन्धक हिरा कुमारी थन्दारले पनि आ-आफ्नो धारणा राख्नु भएको थियो ।

समीक्षा कार्यक्रममा विभिन्न लघुवित्त संस्थाका ४८ जना प्रतिनिधिको सहभागिता रहेको थियो ।

(पृष्ठ ७ बाट ...)

वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ ...

पनि प्रशिक्षण गराइएको छ । कक्षा ९ का ४१ जना विद्यार्थी विच चित्रकला प्रतियोगिता पनि सम्पन्न भएको छ । साथै उक्त विद्यालयमा ६ वटा ३ शून्य क्लब गठन गरी क्लबका सदस्यहरु गरीबी, बेरोजगारी तथा शून्य खुद कार्वन बनाउने अवधारणा अनुसार काम गरिरहेका छन् ।

२०७९ मंसिर २९ गतेका दिन धार्पामा सहभागितामूलक अनुगमन तथा समीक्षा कार्यक्रम सम्पन्न भयो । कार्यक्रमसँग सम्वन्धित सबै सरोकारवालाहरू एकै ठाउँमा भेला भएर वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम अन्तर्गत गाउँमा भएका गतिविधि, त्यसको प्रभाव र आगामी दिनमा कसरी अघि बढ्ने भन्नेबारे छलफल गरे । सो अवसरमा स्थानीयले कार्यक्रम अन्तर्गत भएका गतिविधिले स्थानीयको जीवनमा देखिने गरी सकारात्मक परिवर्तन ल्याएको अनुभव सुनाए । जसमा किसानहरूले आम्दानी बढाएको, थोरै दुखमा धेरै आम्दानी गरेको र काम गर्न सहज भएको, परम्परागत रुपमा निर्वाहमुखी तरिकाले हुदै आएको खेतीपातीले अहिले व्यावसायिकरुप धारण गर्न थालेको जस्ता अनुभव सुनाएका थिए । आगामी दिनमा कसरी अघि बढ्ने भन्ने विषयमा स्थानीयले उत्पादन अझै बढाउने, आफ्नो उत्पादनको ब्राण्डीङ गर्नु पर्ने, उच्च मूल्यमा विक्री गर्ने र बजारीकरणमा सहजता गर्नु पर्ने अवश्यकता अझै रहेको बताएका थिए । यही कुरा उनीहरुले आफ्नो स्थानीय सरकारका प्रतिनिधिलाई सुनाउने र देखाउने अवसर पाएका थिए ।

उक्त समीक्षा कार्यक्रमको एउटा प्रमुख लक्ष भनेको स्थानीय सरकारलाई यहाँ गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी गराउने र अवलोकन गराउने पनि थियो । जस अनुसार बाह्रवीसे नगरपालिकाका मेयर बालकृष्ण बस्नेत र वडा नं. ३ का अध्यक्ष गजेन्द्र भण्डारी पनि उपस्थित भएर कार्यक्रम अन्तर्गत भएका कृयाकलापहरु अवलोकन गर्नु भएको थियो । स्थानीयका अनुभव र सफलताहरुबारे पनि सुन्नु भएको थियो । उहाँहरूले कार्यक्रम अन्तर्गत गाउँमा भएका कृयाकलाप नगरपालिका तथा वडाको कार्यक्रममा समेटेर सहकार्य गर्ने प्रतिवद्धता पनि जनाउनु भएको थियो ।

सो अवसरमा स्वावलम्बन विकास केन्द्रका अध्यक्ष शंकर मान श्रेष्ठ, मानुषी लघुवित्त वित्तीय संस्थाका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत शोभा बज्राचार्य र ग्रामीण प्रविधि केन्द्रका कार्यकारी निर्देशक डा. पुरुषोत्तम श्रेष्ठ पनि सहभागी हुनुभयो । उहाँहरुले स्थानीयले आय आर्जनका गतिविधि सँगै वातावरणमैत्री आनीबानी र तौरतरिकाहरु अपनाउनु पर्ने सुझावहरु पनि दिनुभयो । यसको लागि सुधारिएको चुल्हो निर्माण र प्रयोग, प्लाष्टिक पोखरी निर्माण, फलफुलका विरुवा रोपेर हरियाली प्रवर्द्धन जस्ता कृयाकलापमा अझ जोड दिनु पर्ने आवश्यकता औल्याउनु भएको थियो । साथै आगामी दिनमा पनि स्थानीयको आवश्यकता अनुसार यस कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्नुभयो ।

विभिन्न प्रयास पछि धार्पा अहिले आर्थिक र सामाजिक रुपान्तरणको पथमा अघि बढेको छ । स्थानीयहरु सचेत र जागरुक पनि भएका छन् । समुदाय स्तरमा भएका सम्भावनाको उजागर गर्न उपाय खोज्न सक्ने भएका छन । स्थानीय सरकारमा उनीहरुको पहुँच पुगेको छ । स्वावलम्बन गाउँ विकास अभियानका बाँकी काम निरन्तर अघि बढाउन स्थानीय सरकार पनि साँझेदारी गर्न प्रतिवद्ध छ । रुपान्तरणको यो निरन्तर यात्रामा हिजोका साँझेदार संस्थाहरु स्वावलम्बन विकास केन्द्र, मानुषी र ग्रामीण प्रविधि केन्द्र पनि सँगसँगै हुनेछन् ।

(पृष्ठ ११ बाट ...)

बंगलादेशको लघुवित्त ...

बहुकर्जाको कारण बंगलादेशमा पनि विगतमा यस्तै समस्या आएको थियो । कुनै बेला बहुकर्जाको दर २५ प्रतिशत सम्म पुगेको थियो । लघुवित्त संस्थाको संख्या धेरै भएको र नेपालमा केन्द्रीय बैंकले लघुवित्त संस्थाको संख्या घटाउन प्रतिबद्ध रहेको कुरा पनि सुनेको छु ।" आलमको भनाई थियो । साथै उहाँले बंगलादेशमा लघुवित्तहरुले वित्तीय सँगै ठूलो मात्रामा गैर वित्तीय सेवा प्रवाह गरी रहेको र त्यो व्यवस्थापन गर्न कठिनाई आउन सक्ने तर्फ चिन्ता व्यक्त गर्नु भयो ।

भ्रमण टोलीका एक सदस्य, सहारा साकोसका बोर्ड सदस्य उपेन्द्र ओलीले १० वर्ष अघिको तुलनामा अहिले बंगलादेशको लघुवित्तमा गैर वित्तीय सेवामा व्यापक विस्तार भएको र समग्र लघुवित्त क्षेत्र नै अझ राम्रो भएको उल्लेख गर्नु भयो । साथै उहाँले आइडीएफको स्वास्थ्य सेवा पनि निकै अनुकरणीय रहेको धारणा राख्नु भयो ।

सोही अवसरमा अर्का बोर्ड सदस्य लक्ष्मी आचार्यले बंगलादेशमा लघुवित्तले गैर वित्तीय सेवाहरु ग्रामीण क्षेत्रमा केन्द्रित गरेको र जुन नेपालका लागि पनि अनुकरणीय भएको उल्लेख गर्नु भयो ।

त्यसैगरी भ्रमण टोलीका अर्का सदस्य, सहारा साकोसका उपनिर्देशक दिनेश निरौलाले बंगलादेशका लघुवित्तले पछिल्लो समय आफ्ना सदस्यहरुलाई गैर वित्तीय सेवाहरु व्यापक रुपमा दिन थालेको र आफ्नो अघिल्लो भ्रमणको तुलनामा हाल सदस्यको जीवनस्तरमा उल्लेख्य सुधार आएको अनुभव व्यक्त गर्नु भयो ।

आइडीएफको इनरीच कार्यक्रम अवलोकनका क्रममा भ्रमण टोली

स्वावलम्बन विकास केन्द्रका सहायक निर्देशक सोपान विष्टले नेपालमा विभिन्न संघर्ष समितिहरू र विभिन्न स्वार्थ बोकेका व्यक्तिहरूले लघुवित्तमा समस्या निम्त्याएको उल्लेख गर्नु भयो । "अहिले नेपालको लघुवित्तलाई समाजमा सद्भावको खाँचो छ । लघुवित्तले समाजको लागि के गरेको छ भन्ने प्रश्नको जवाफ दिन सकेको छैन । यदि बंगलादेशी लघुवित्तले गरीबी सूचकांक (पीपीआई) जस्ता प्रभाव मूल्याङ्कन विधि तथा उपकरणहरू विकास गर्न प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्छ भने, हामी नेपालका लघुवित्तको वास्तविक तस्वीर र लघुवित्तका कारण सदस्यहरूको जीवन तथा समाजमा आएको आर्थिक र सामाजिक रूपान्तरण देखाउन सक्छौं । लघुवित्तले नेपालमा पनि सामाजिक प्रतिष्ठा पुनः प्राप्त गर्न सक्छ ।" विष्टले भन्नु भयो ।

वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यशाला सम्पन्न

स्वावलम्बन विकास केन्द्रको आयोजनामा काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लाको धुलिखेल लज रिसोर्टमा २०७९ माघ १५ देखि १८ सम्म फिल्ड अवलोकनमा आधारित चार दिने वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यशाला सम्पन्न भएको छ । यस आवासीय कार्यशालाको मुख्य उद्देश्य लघुवित्तकर्मीहरुलाई वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँको अवधारणा र यसका विभिन्न पहलहरुबारे जानकारी तथा अनुभूति गराउनु रहेको थियो । साथै सिकाईको आधारमा वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रमलाई लघुवित्तको एक अभिन्न अंगको रुपमा आत्मसात गराउने पनि रहेको थियो । कार्यशाला वातावरणमैत्री गाउँ विकास परियोजनाको फिल्ड अवलोकन, परियोजनाका लाभग्राही तथा लक्षित स्थानीयहरु सँगको छलफल तथा सहभागी बिचको अन्तरकृयामा आधारित थियो ।

कार्यशालाको पहिलो दिन सहभागीहरु स्वावलम्बन विकास केन्द्रको कार्यालयमा भेला भएर नाम दर्ता गरी कार्यशाला आयोजना स्थल धुलिखेल लज रिसोर्ट तर्फ प्रस्थान गरेका थिए । कार्यशाला उद्घाटन कार्यक्रममा स्वावलम्बन विकास केन्द्रका निर्देशक सतिश श्रेष्ठले सहभागीहरूलाई स्वागत गर्नुको साथै वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रमको महत्व र यसको कार्यान्वयनमा लघुवित्त क्षेत्रको भूमिका बारे जानकारी गराउनु भएको थियो । साथै उहाँले यो कार्यशालाको विधि र पद्धति तथा चार दिन सम्म सिकेको ज्ञान र सीपलाई आ-आफ्नो कार्यक्षेत्रमा प्रयोग गर्न कार्ययोजनाको मस्यौदा तयार गर्ने बारे पनि जानकारी गराउनु भएको थियो ।

पहिलो दिनको प्राविधिक सत्रलाई ग्रामीण प्रविधि केन्द्रका प्राविधिक अधिकृत द्वय सानुबाबु पण्डित र फर्स बहादुर टण्डनले सहजीकरण गर्नु भएको थियो । सो अवसरमा उहाँहरुले लक्षित गाउँको वातावरण र जैविक विविधता संरक्षण, सरसफाई तथा स्वच्छता, जलवायु परिवर्तनको दृष्टिकोण, जलवायुमैत्री गतिविधिहरू र वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँका आधारभूत पूर्वाधार तथा विशेषताहरूबारे जानकारी गराउनु भएको थियो ।

काभ्रेको च्यासिंह खर्कमा फिल्ड अवलोकन पछि सहभागीहरू

दोश्रो दिन सहभागीहरूले बाह्रविसे नगरपालिका वडा नं ३ को धार्पा गाउँ पुगेर वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम अन्तर्गत भएका अभ्यास तथा कृयाकलापहरुको अध्ययन, अवलोकन गरेका थिए । धार्पा गाउँलाई वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ बनाउन स्वावलम्बन विकास केन्द्र, ग्रामीण प्रविधि केन्द्र र मानुषी लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.को त्रिपक्षिय पहलमा विभिन्न क्रियाकलापहरू भैरहेका छन् । सहभागीहरूले यहाँका स्थानीय लाभग्राहीसँग छलफल गर्नुको साथै टनेल खेती, प्लास्टिक पानी पोखरी निर्माण, जैविक झोल मल तथा विषादि निर्माण र प्रयोग, गड्यौला मल उत्पादन, सुधारिएको चुल्होको प्रयोग लगायत वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम अन्तर्गत भएका अभ्यासहरूको अवलोकन गरी तिनले स्थानीयको सामाजिक र आर्थिक पक्षमा ल्याएको परिवर्तनबारे समेत जानकारी लिएका थिए । सोही अवसरमा वडा नं ४ मा रहेको श्री छायादेवी उच्च माध्यमिक विद्यालयमा ३ शून्य क्लबका विद्यार्थी र शिक्षकबीच अन्तरक्रिया कार्यक्रम पनि आयोजना गरिएको थियो ।

कार्यशालाको तेस्रो दिन सहभागीहरुले काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लाको बेथानचोक गाउँपालिका ५ पुगेर ग्रामीण प्रविधि केन्द्रद्वारा प्रवर्द्धन गरेको वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँको अध्ययन अवलोकन भ्रमण गरेका थिए । टोलीले बेथानचोक, च्यासिंह खर्क पुगेर स्थानीय नवऊर्जाशील कृषि उपभोक्ता समूहका सदस्यहरुसँग अन्तरक्रिया गरेको थियो । समिति सँगको छलफल पछि भ्रमण टोली चारवटा समूहमा विभाजित भएर वातावरणमैत्री गाउँ अन्तर्गत प्रयोग भएका प्रविधि र उपायहरुको अध्ययन अवलोकन गरेको थियो । यो गाउँमा वातावरणमैत्री गाउँ विकास कार्यक्रम अन्तर्गत १०० वटा घरधुरी समेटिएका छन् भने हरेक घरले एक भन्दा बढी वातावरणमैत्री, जलवायुमैत्री, नविकरणीय र दिगो किसिमका प्रविधि तथा उपायहरु अवलम्बन गरेका छन् । जस मध्ये सुधारिएको पानी घट्ट, सुधारिएको चुल्हो तथा विद्युतीय चुल्होको प्रयोग, टनेल खेती तथा थोपा सिँचाई, आकाशे पानी संकलन, बायो ग्याँस उत्पादन तथा प्रयोग, सोलार ड्रयर, गोठ सुधार, भकारो सुधार तथा पशु मलमूत्र व्यवस्थापन, जैविक मल तथा विषादि र गड्यौला मल उत्पादन एवं प्रयोग, प्राङ्गारिक खेतीको अभ्यास र फोहोर मैला व्यवस्थापन लगायतका प्रविधि र उपायहरु मुख्य रहेका छन् ।

यस्ता अभ्यासले स्थानीय समुदाय माझ दिगो जीवनयापनको आधार मात्र तयार भएको छैन बरु गाउँमा उत्पादकत्व बढेर उनीहरुको आय श्रोतमा पनि वृद्धि भएको छ । जुन कुरा भ्रमणका सहभागीहरुले देखिने गरी अनुभव गर्न पाए ।

फिल्ड भ्रमण पछि चारवटै समूहले सिकेका कुराको आधारमा अन्तरकृया गरिएको थियो । सो अवसरमा स्थानीयले अपनाएका उपाय, प्रविधि प्रयोगको अवस्था, यसले ल्याएको परिवर्तन तथा अनुसरणको सम्भावनाबारे छलफल तथा अनुभवको आदान प्रदान भएको थियो ।

(बाँकी पृष्ठ १७ मा)

लघुवित्तको प्रभावकारिता बढाउन
गरीबी मापन विधि अवलम्बन गरी अघि बढ्न आवश्यक

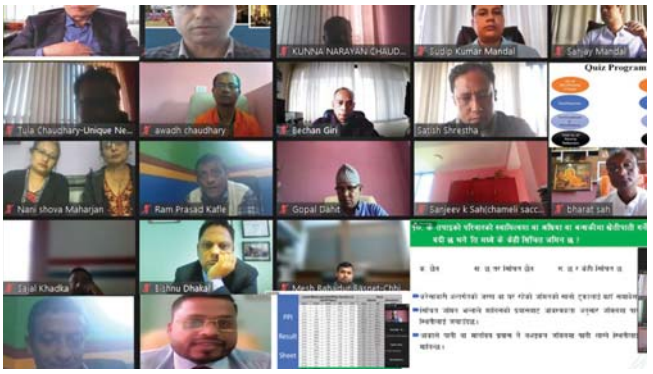

वेविनारका सहभागीहरू

गरीब तथा विपन्न बर्गलाई वित्तीय पहुँच पुर्याएर उनीहरुको आर्थिक र सामाजिक अवस्था माथि उठाउने मुख्य लक्षका साथ शुरु भएको लघुवित्त कार्यक्रमले तीन दशक पूरा गरेको छ। यो अवधिमा गरीब र विपन्न समुदायको जीवनस्तर उकास्न महत्वपूर्ण योगदान गरेको छ। तर हाल सम्म कति ग्राहक सदस्यलाई गरीबीको रेखा भन्दा माथि उठाउन सक्यो भन्ने आँकडा छैन्। साथै गरीबी निवारणको प्रमुख अभियान पनि योजनाबद्ध तरिकाले कार्यान्वयन हुन सकेको छैन्।

यही आवश्यकतालाई मध्यनजर गर्दै स्वावलम्बन विकास केन्द्रले लघुवित्तमा गरीबी मापन विधि (Progress out of Poverty Index) को आवश्यकता र महत्व बुझाउने कार्य अघि बढाएको छ। यही सन्दर्भमा २०७९ कार्तिक २२ मा "लघुवित्तमा गरीबी मापन विधिको प्रयोग" विषयक अनलाइन अभिमुखीकरण कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ। कार्यक्रमको उद्देश्य लघुवित्तकर्मीहरु माझ गरीबी मापन विधिको अवधारणा, उद्देश्य, आवश्यकता तथा फाईदाहरू बारे जानकारी गराउनु थियो। गरीबी मापन सूचकांक (पीपीआई) गरीबीको स्तर पहिचान गर्न प्रयोगमा आएको एक अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको सहज र सरल विधि हो। यसले गरीबी निवारण गर्न सकिने सम्भावनाहरू बारे पनि आँकलन गर्न सघाउँछ। साथै यसले सरकार तथा सामाजिक रूपमा सम्बद्ध संस्थाहरूलाई गरिबीको रेखामुनि रहेका मानिसहरूलाई सहयोग गर्ने रणनीति र कार्यक्रम तयार गर्न पनि मद्दत गर्छ।

अभिमुखीकरणको अवसरमा बोल्दै स्वावलम्बन विकास केन्द्रका अध्यक्ष शंकर मान श्रेष्ठले लघुवित्तमा गरीबी मापन विधिको प्रयोग अपरिहार्य रहेकोले स्वावलम्बन विकास केन्द्रले यसलाई अघि बढाउन समन्वयकारी भूमिका खेल्न लागेको बताउनु भयो। "नेपालमा गरीबी मापन विधि तालिम आरएमडीसीको समन्वयमा एक दशक पहिले दुई ब्याच तालिम सञ्चालन गरिएको थियो र प्रमुख कार्यकारी अधिकृतहरुको लागि यो विधिमा प्रयोग गरिने सूचकहरू बारे सम्बादको आयोजना पनि गरिएको थियो। यद्यपि, जीवन विकास बाहेक कुनै पनि संस्थाले गरीबी मापन विधि अवलम्बन गरेनन्। हाल कति सदस्य गरीबीबाट बाहिर निस्किए भन्ने प्रश्न गर्दै विभिन्न व्यक्ति, संघसंस्था र संगठनहरूबाट लघुवित्त वित्तीय संस्थाको आलोचना गर्न थालेका छन्। यो विधिले ती आलोचकहरूलाई जवाफ दिन सक्छ। गरीबी मापन विधिले हामीलाई गरीबीको स्तरबाट माथि उठेका लघुवित्तका सदस्यहरूको तथ्याङ्क पनि दिनेछ। लघुवित्तले पहिला भएका सहभागितामुलक सम्पति स्तरीकरण र पूर्व समुह प्रशिक्षण जस्ता विधिहरू प्रयोग गर्न छाडेका छन्। त्यसैले अब सीईओहरूले गरीबी मापन विधि प्रयोग गर्नु पर्छ।" श्रेष्ठले भन्नु भयो।

अन्तरक्रियाको सहजीकरण जीवन विकास लघुवित्त वित्तीय संस्थाका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सञ्जय कुमार मण्डल र बरिष्ठ प्रबन्धक सुदीप कुमार मण्डलले गर्नु भएको थियो। सो अवसरमा जीवन विकास लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेड ले आफ्ना ग्राहकहरूलाई लघुवित्त सेवा उपलब्ध गराउनु अघि र पछि गरिबीको स्तर नाप्नका लागि अपनाएको विधि, पद्धति र प्रकृयाबारे प्रकाश पार्नु भएको थियो।

सो अवसरमा बोल्दै प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सञ्जय कुमार मण्डलले गरीबी मापन विधिले सामान्यतया लघुवित्त संस्थाबाट ऋण लिए पछि सदस्यले गरेको सामाजिक-आर्थिक प्रगतिको अवस्था मापन गर्ने र समय-समयमा अद्यावधिक गरी आफ्ना ग्राहक सदस्यको अवस्था बुझ्न सकिने बताउनु भयो। "कर्मचारी र लघुवित्तका सबै सरोकारवालाहरुको मिहिनेत, लगनशीलता र प्रतिबद्धताका कारण अधिकांश लघुवित्त संस्थाहरुले ठूलो प्रगति गरेका छन्। तर लघुवित्त संस्था गरीब केन्द्रित हुन सकेनन् भन्ने आरोप छ। हामीले गरेका राम्रा कामको बारे अरुलाई जानकारी गराउन सकेका छैनौँ। हामीले के गरेका छौँ भन्ने कुरा देखाउन यो जरुरी छ। हामीले अब आफैले गरेको कामको प्रभाव के पर्यो, त्यसको परिणामहरु मापन गर्नुपर्छ।" मण्डलले भन्नु भयो।

उहाँले जीवन विकासले केही सूचकहरू विकास गरी गरीबी मापन विधिको शुरुवात गरेको जानकारी दिनु भयो। "जीवन विकासले सदस्यहरूमा गरिबीको स्तर जाँच गर्न दस वटा सूचकहरू बनाएको छ। शुरुमा कार्यविधि बनाएर परीक्षणको रुपमा एउटा शाखाबाट यसको शुरुवात गरिएको थियो। यसलाई अझ सहज र व्यावसायिक बनाउन अहिले हामीले सर्वेक्षण सञ्चालन एपहरू प्रयोग गरेका छौं । जीवन विकासले आफ्ना सदस्यहरूको जीवनस्तरमा भएको प्रगतिको स्तर जाँच गर्न प्रत्येक दुई वर्षमा पीपीआई सञ्चालन गर्ने योजना बनाएको छ। हामी नयाँ आर्थिक वर्षको प्रारम्भ पछि पीपीआई सञ्चालन गर्नेछौँ। दोस्रो पटक पीपीआई सञ्चालन गरेपछि हामीले हाम्रा सदस्यहरूलाई लघुवित्त सेवा उपलब्ध गराएपछि कति प्रगति गरे भन्ने नाप्न सक्नेछौँ। पीपीआईले सदस्यहरूले गरेको वित्तीय प्रगति मापन गर्दैन। यसले सदस्यको छुट्टै भान्छा, शौचालय, सुत्ने कोठा र अन्य आधारभूत सुविधाहरू लगायत समग्रमा सदस्यहरूको जीवनस्तरमा भएको प्रगति मापन गर्छ। यो विधि अनुसार काम गरे हामीले समग्र लघुवित्त क्षेत्रले गरीबी न्यूनीकरण र विपन्नको जीवनस्तर वृद्धिमा परेको प्रभाव निर्धारण गर्न सक्छौँ।" मण्डलले भन्नुभयो। पीपीआई लागु गर्दा आउन सक्ने समस्या र कठिनाईबारे मण्डलले भन्नुभयो" यदि कर्मचारीहरू सदस्यहरूको घरमा नगएर विवरण राख्छन् भने यसले सही परिणाम ल्याउन सक्दैन्। यसको लागि हामीले सफ्टवेयरमा उनीहरूको स्थान ट्रयाक गर्ने प्रणाली विकास गरेका छौँ। त्यसैगरी, डाटा सङ्कलनकर्ता र गणनाकर्ताले प्रश्नावली भर्दा गल्ती गर्न सक्छन्। गल्तीहरू कम गर्नको लागि हामीले भरिएको प्रश्नावली शाखा प्रबन्धकबाट प्रमाणित गर्न आवश्यक छ। हामीले प्रश्नावली भर्नको लागि समय सीमा विकास गर्न पनि आवश्यक छ।"

अर्का सहजकर्ता सुदीप मण्डलले नेपालमा गरीबी मापन विधिको शुरुवात लगायत, यसको आवश्यकता र महत्व, प्रकृया र फिल्डमा यसको प्रयोग कसरी गर्ने भन्ने बारे प्रष्ट पार्नु भएको थियो।

(बाँकी पृष्ठ १७ मा)

गरीबी मापन सूचकांक विधि प्रयोग गर्न प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम सम्पन्न

तालिमका सहभागीहरू

स्वावलम्बन विकास केन्द्रले लघुवित्तमा गरीबी मापन विधि (प्रोग्रेस आउट अफ पोभर्टी इन्डेक्स, पीपीआई) प्रयोग गरी लघुवित्तका सदस्यको जीवनस्तर सर्वेक्षण गर्ने काममा सहजीकरण गर्नको लागि २०७९ माघ ३ गतेदेखि ५ गतेसम्म तीन दिने आवासीय प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रमको आयोजना गरेको छ । यो कार्यक्रमबाट ११ वटा लघुवित्त संस्थाका २३ जना विभागीय प्रमुख तथा शाखा प्रबन्धकहरू दीक्षित भएका छन् ।

जीवन विकास लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडसँगको समन्वयमा विराटनगरमा सम्पन्न यस कार्यक्रमको उद्देश्य लघुवित्त वित्तीय संस्थाका कर्मचारीहरूलाई गरीबी मापन सूचकांक विधि (पीपीआई)को महत्वबारे परिचित गराउनुको साथै पीपीआई ढाँचाको प्रयोग तथा विभिन्न मापदण्डहरूको आधारमा सदस्यहरूको जीवनस्तर मापन गर्ने तरिकाहरू बारे जानकारी गराउनु थियो ।

यस तालिममा सिकाईको लागि सहभागीहरूको अनुभव आदान प्रदान, समूह छलफल, कक्षा शिक्षण तथा फिल्ड अभ्यास जस्ता सिकाई विधिहरु अपनाइएका थिए । जसबाट सहभागीहरु पीपीआईको उद्देश्य, विशेषताहरू, यसको विकासक्रम र कार्यान्वयनबारे बुझ्न सक्षम भएका थिए । साथै उनीहरुले फिल्डमा गएर यो विधिको प्रयोग कसरी गर्ने भन्ने बारे तथ्यांक संकलन तथा विश्लेषणका तरिकाहरू पनि अभ्यास गरेका थिए ।

प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रमलाई जीवन विकास लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.का प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सञ्जय कुमार मण्डल, मानव श्रोत विभाग प्रमुख सुदीप कुमार मण्डल र सूचना प्रविधि विभाग प्रमुख रमेश रायले सहजीकरण गर्नु भएको थियो ।

तालिम कार्यक्रमको उद्घाटन समारोहमा स्वावलम्बन विकास केन्द्रको तर्फबाट वरिष्ठ अधिकृत रेणु प्रजापतिले सबै सहभागीहरूलाई स्वागत गर्दै तालिमको महत्व र यसको प्रकृयाबारे जानकारी गराउनु भयो । उक्त अवसरमा उहाँले स्वावलम्बन विकास केन्द्रले आफ्ना सदस्य र गैर सदस्य संस्थाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न छाता संस्थाको रूपमा आफ्नो भूमिका खेलिरहेको पनि उल्लेख गर्नु भयो । साथै उहाँले सहभागीहरूलाई तालिमको अवसर सदुपयोग गर्दै आफ्नो ज्ञानको दायरा फराकिलो बनाउन आग्रह गर्नु भयो ।

तालिमका सहजकर्ता मध्येका एक सुदीप कुमार मण्डलले पीपीआईको महत्वबारे जानकारी दिनुको साथै तालिमबाट सिकेको सिकाईलाई आ-आफ्नो संस्थामा लागु गर्न सहभागीहरूलाई प्रोत्साहन गर्नु भयो ।

तालिमको सिकाईलाई थप प्रभावकारी बनाउन जीवन विकास लघुवित्त वित्तीय संस्थाको विराटनगर स्थित रानी शाखामा पुगेर सदस्यहरुको घरपरिवार तथा उद्यमहरुको स्थलगत भ्रमण गरी तथ्यांक संकलन गरेका थिए । सहभागीहरूलाई पीपीआई ढाँचा अनुसार तथ्यांक संकलन गर्न चार समूहमा विभाजन गरिएको थियो । सहभागीहरूले पीपीआई प्रतिवेदन तयारीको लागि एक्सेल मार्फत आफूले संकलन गरेका तथ्याङ्कको प्रशोधन र विश्लेषण गर्नु भएको थियो । यसको सहजीकरण तथा प्रतिवेदनको प्रमाणीकरण सुदीप कुमार मण्डलले गर्नु भएको थियो ।

जीवन विकास लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सञ्जय कुमार मण्डलको अध्यक्षतामा सम्पन्न समापन सत्रमा उहाँले तालिममा सिकेको सीप र ज्ञानलाई आफ्नो संस्थामा प्रयोग गर्न सबै सहभागीलाई अनुरोध गर्नु भयो ।

सहभागीहरूले गरीबी मापन सूचकांक विधिको प्रयोग नेपालको लघुवित्तमा अपरिहार्य भएको बताउँदै तालिमको क्रममा सिकेको सीप र तालिमको अनुभवलाई आ-आफ्नो संस्थामा लागु गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गरे ।

(पृष्ठ १५ बाट ...)

लघुवित्तको प्रभावकारिता ...

"पीपीआई ग्रामीण फाउन्डेसन, बंगलादेशले सिजीएपीको सहयोगमा सन् २००५ मा शुरु गरेको थियो । सन् २०१० मा नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण गरिएको थियो र पीपीआईको लागी प्रश्नावली को नयाँ सूचकहरुको विकास गरिएको थियो । त्यसै गरी सन् २०१३ देखि २०१६ सम्म आरएमडीसीले गुड रिटर्नको सहयोगमा पीपीआई सम्बन्धी तालिम कार्यक्रम नेपालमा आयोजना गरेको थियो । पीपीआई विश्वका ४६ देशहरूमा प्रयोगमा छ । पीपीआईमा एक सदस्यको लागि दस वटा प्रश्नावलीहरू छन् । हरेक प्रश्नावलीमा जवाफको आधारमा अंकहरु (Score) दिइन्छ । यसरी प्रत्येक प्रश्नावलीको योगफलको आधारमा जीवनस्तर निर्धारण गरिन्छ । प्रारम्भमा हामीले भौगोलिक स्थान र सर्वेक्षणको प्रकार, नमुना वा विधि निर्धारण गर्नुपर्छ । त्यसपछि हामीले प्रश्नावलीहरू विकास गर्नुपर्छ र घरदैलो पुगेर सर्वेक्षण गर्नुपर्छ । समग्र सर्वेक्षण सञ्चालन गर्नु अघि पाइलट सर्वेक्षण गर्नु राम्रो हुन्छ । नमुना सर्वेक्षण प्रभावकारी र समय सापेक्ष हुने भए पनि यसले देशको समग्र चित्र प्रस्तुत गर्दैन । त्यसैले जीवन विकासले प्रत्येक सदस्यको वास्तविक तस्वीर पत्ता लगाउन जनगणना सर्वेक्षण विधि सञ्चालन गरेको छ । साथै प्रत्येक सदस्यको विशेषता अनुरूप केही फरक प्रश्नावली पनि बनाएको छ । हाम्रो सर्वेक्षण अनुसार हामीले एउटै शाखामा दुई अति गरिब परिवारका सदस्यहरू भेट्टाउन सफल भयौं । अब उनको सामाजिक-आर्थिक अवस्थालाई कसरी उकास्ने भन्नेमा हामी काम गरी रहेका छौं । दुई वर्षपछि अर्को ब्याचको सर्वेक्षण सञ्चालन हुँदा हाम्रो कामले उसलाई अघिल्लो अवस्थाबाट उत्थान गरेको छ कि छैन थाहा पाउनेछौं ।" उहाँको भनाई थियो ।

मण्डलले सर्भे गर्दा कर्मचारीले ध्यान दिनु पर्ने कुरा पनि सुझाउनु भएको छ । जसमा सदस्यहरूको पीपीआई सर्वेक्षण अनिवार्य घरमा सञ्चालन गरिनु पर्ने, एक सर्वेक्षण फारम सम्पूर्ण सदस्यको लागि हुनु पर्ने, प्रश्न घरपरिवारका सके सम्म धेरै सदस्यलाई सोध्नु पर्ने, प्रश्नावली र उत्तरलाई अन्तिम रूप दिएपछि फेरबदल नगर्ने, सर्वेक्षण अघि सर्वेक्षणको संक्षिप्त पृष्ठभूमि उपलब्ध गराउनुपर्ने, सर्वेक्षणको उद्देश्य र उपलब्ध गराइएको जानकारी कसरी प्रयोग गरिन्छ भन्ने बारे सदस्यहरूलाई जानकारी गराउनु पर्ने, सदस्यको मनोबल घटाउने गरी प्रश्न गर्न नहुने लगायतका कुराहरु रहेका छन् ।

कार्यक्रममा १६ वटा लघुवित्त संस्था तथा लघुवित्त गर्ने सहकारी संस्थाका २१ जनाको सहभागिता रहेको थियो ।

(पृष्ठ १४ बाट ...)

वातावरणमैत्री स्वावलम्बन ...

कार्यशालाको अन्तिम दिन वातावरणमैत्री गाउँ विकास कार्यक्रमको आवश्यकता, महत्व तथा लघुवित्त क्षेत्रमा यसलाई कसरी अवलम्बन गर्न सकिन्छ भन्ने बारे गहन छलफल भएको थियो । छलफल मुख्यतया भ्रमण गरिएका गाउँमा अवलम्बन गरिएका प्रविधि र उपायको अवलोकन र सिकाईमा केन्द्रित थियो । सहभागीहरु आफ्नो कार्यालय फर्केर छलफल गरी कार्ययोजना बनाई १५ दिन भित्र पेश गर्न पनि सहमत भएका छन् । सो अवसरमा केन्द्रका अध्यक्ष शंकर मान श्रेष्ठले वातावरणीय रुपमा दिगो, सामाजिक र आर्थिक रुपमा सम्पन्न, मौलिक संस्कृति, भेषभूषा तथा चालचलन सहित सामाजिक सौहार्दता कायम भएको, समुदायसँग भएका परम्परागत ज्ञान, सीपको जगेर्ना तथा तिनलाई परिष्कृत गर्दै आर्थिक रुपमा पनि आत्मनिर्भर गाउँ नै वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ भएको बताउनु भयो । साथै वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ लघुवित्त कार्यक्रममा समावेश गरी अघि बढे देशकै मुहार फेर्न सक्ने धारणा राख्नुभयो ।

सिन्धुपाल्चोकको धार्पा गाउँमा सञ्चालनमा रहेको वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रमको एक साझेदार मानुषी लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडकी प्रमुख कार्यकारी अधिकृत शोभा बज्राचार्यले धार्पामा यो कार्यक्रम अन्तर्गत भएका विभिन्न प्रयासले गर्दा सदस्यहरुको जीवनमा सकारात्मक परिवर्तन आएको अनुभव सुनाउनु भयो । साथै यसले गर्दा ग्राहक सदस्य, समुदाय र स्थानीय निकायसँग संस्थागत सम्बन्ध निकै राम्रो बनेको अनुभव सुनाउनु भयो ।

कार्यक्रम कार्यान्वयनमा प्राविधिक साझेदार रहेको ग्रामीण प्रविधि केन्द्रका कार्यकारी निर्देशक डा. पुरुषोत्तम श्रेष्ठले वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम लघुवित्त कार्यक्रमसँग मिलेर ग्राहक सदस्य माझ उद्यमशीलता विकास गर्ने राम्रो मञ्च भएको बताउनु भयो । यसले ग्राहक सदस्य माझ संस्थाले प्रवाह गरेको ऋणको सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने उहाँको धारणा थियो ।

कार्यशालामा १५ वटा लघुवित्त तथा लघुवित्त गर्ने सहकारी संस्थाका अध्यक्ष, सञ्चालक समितिका सदस्यहरु, प्रमुख कार्यकारी अधिकृतहरु र उच्च अधिकारीहरु सहित २५ जनाको सहभागिता रहेको थियो ।

धुलिखेल होटल लजमा सहभागीहरू

धार्पामा अगुवा कृषक भिमकुमारी तामाङसँग सहभागीहरू

स्वावलम्बन विकास केन्द्रको ३१औं साधारण सभा सम्पन्न

लघुवित्त अभियान मार्फत सामाजिक उद्यमशीलता बृद्धि र अति विपन्न परिवारमा लघुवित्त पहुँच विस्तारमा जोड दिने

२०७९ पौष ११ गते सोमवारका दिन स्वावलम्बन विकास केन्द्रको ३१औं साधारण सभा सम्पन्न भएको छ। साधारण सभाले लघुवित्त कार्यक्रम मार्फत उद्यमशीलता बृद्धि र अति विपन्न परिवारमा लघुवित्त पहुँच विस्तारमा आफ्ना सदस्य संस्था, साझेदार तथा सरोकारवालाहरू संग सहकार्य गरेर प्राथमिकताको साथ काम गर्नेमा जोड दिएको छ। यसको साथै साधारण सभाले तीन शून्यको अवधारणा (शून्य गरीबी, शून्य वेरोजगारी र शून्य खुद कार्बन उत्सर्जन) अन्तरगत विगतका सफल अभ्यासहरूलाई निरन्तरता दिँदै लघुउद्यमशीलता र वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रमलाई पनि प्राथमिताकासाथ अघि बढाउने निर्णय गरेको छ।

सभामा केन्द्रका अध्यक्ष शंकर मान श्रेष्ठले केन्द्रको आर्थिक बर्ष २०७८/७९को आय व्यय विवरण, कार्य प्रगति विवरण तथा आ.व. २०७९/८०को प्रस्तावित कार्यक्रम सहितको प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नु भएको थियो। सो अवसरमा अध्यक्ष श्रेष्ठले युनूस सेण्टर बंगलादेशसंगको सहकार्यमा सामाजिक व्यवसाय दिवस र सामाजिक व्यवसाय विश्व शिखर सम्मेलनको अवसरमा नेपाल फोरमको आयोजना गरी सामाजिक व्यवसाय प्रवर्द्धन र नयाँ सभ्यता निर्माणको बहस शुरु गर्न सफल भएको जानकारी दिनुभयो। उक्त फोरमहरूमा लघुवित्त क्षेत्रका अगुवा, नीति निर्माता देखि लघुवित्त सदस्य तथा प्रोफेसर मुहम्मद यूनुस लगायत अन्य अन्तर्राष्ट्रिय व्यक्तित्वहरुलाई एकै थलोमा उपस्थित गराई लघुवित्तको विगत वर्तमान र भावी कार्यनीतिबारे छलफल गरिएको थियो।

यस्तै श्रेष्ठले यो आर्थिक वर्षमा केन्द्रले लघुवित्तको क्षेत्रमा भै रहेका गतिविधि माथि केन्द्रित विभिन्न विषयहरूमा १९ वटा अनलाईन वेविनार, संवाद श्रृंखला, अन्तरकृया तथा कार्यशालाहरू सम्पन्न गरेको र जसमा २हजार ५सय ७२ जना लघुवित्तकर्मीहरू सहभागी भएको जानकारी दिनुभयो। केन्द्रले गत आर्थिक बर्षमा लघुवित्त क्षेत्रमा भए गरेका उत्कृष्ट अभ्यासबारे लघुवित्तकर्मीहरूलाई जानकारी गराई देश भित्र र बाहिरका अनुभवहरू अवलोकन गर्न र त्यसबाट नयाँ ज्ञान हासिल गर्न ३ वटा राष्ट्रिय र ३ वटा अन्तर्राष्ट्रिय अध्ययन/अवलोकन भ्रमण आयोजना गरी ८० जना लघुवित्तका पदाधिकारीहरूलाई समावेश गरी लघुवित्तको उत्कृष्ट अभ्यासहरुबारे जानकारी गराईएको पनि उल्लेख गर्नुभयो। साथै गत वर्ष पूर्व मेचि देखि पश्चिम महाकाली सम्मका करीब ७५ वटा लघुवित्त तथा सहकारी संस्थाका लघुवित्त सदस्य, सञ्चालक, पदाधिकारी, कर्मचारी, विज्ञहरू, नीति निर्माता तथा अन्य सरोकावाला गरी करीब ८०० जनालाई एकै ठाउँमा भेला गराई सफलताको साथ तेश्रो राष्ट्रिय लघुवित्त सदस्य सम्मेलनको आयोजना गरेको जानकारी दिनुभयो।

साथै उहाँले सुर्खेत जिल्लाको श्री जनज्योति उच्च मा.वि.मा कृषि तथा पशु चिकित्सामा डिप्लोमा अध्ययनरत १० जना गरीब विद्यार्थीलाई प्रति विद्यार्थी रु ३० हजारको दरले ३ लाख रुपैयाँको छात्रवृत्ति प्रदान गरेको, विद्यालय तहका विद्यार्थीहरुमा उद्यमशीलता विकास एवं स्वरोजगारी श्रृजना गर्ने हेतुले शुरु गरेको योजना अन्तर्गत श्री राम माध्यमिक विद्यालय कोशीदेखा, काभ्रेपलाञ्चोकका कक्षा ७ र ८ मा अध्ययनरत २० जना विद्यार्थीलाई प्रति विद्यार्थी १०/१० वटा कुखुराको चल्ला उपलब्ध गराएको र यसबाट विद्यार्थीहरूमा आफ्नै घर, गाउँठाउँमा व्यवसाय गरी आय वृद्धि गर्न सकिने सम्भावना बोध गराउन सफल भएको जानकारी दिनुभयो।

नीति तथा कार्यक्रम प्रस्तुत गर्नु हुँदै अध्यक्ष शंकर मान श्रेष्ठ

अध्यक्ष श्रेष्ठका अनुसार स्वावलम्बन विकास केन्द्रले सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको बाह्रवीसे नगरपालिका अन्तर्गत धार्पा गाउँलाई मानुषी लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेड संगको सहकार्यमा र काठमाडौंको चन्द्रागिरी नगरपालिका स्थित मसिने गाउँमा महिला सहयोगी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेड संगको सहकार्य एवं ग्रामीण प्रविधि केन्द्रको प्राविधिक सहयोगमा 'वातावरणमैत्री स्वावलम्बी गाउँ' बनाउने काम शुरू भएको र यी प्रयासहरु सकारात्मक ढंगले अघि बढी रहेको उल्लेख गर्नुभयो।

आउँदा दिनमा पनि केन्द्रले नेपालको लघुवित्त क्षेत्रका समसामयिक विषयमा तालिम, सम्वाद, अध्ययन अवलोकन भ्रमण लगायत तीन शून्य क्लब गठन तथा प्रवर्द्धन, वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रम र उद्यमशीलता विकास सम्बन्धी विभिन्न कृयाकलापहरुमा जोड दिने योजना रहेको बताउनुभयो।

नीति तथा कार्यक्रम प्रस्तुतिकै अवसरमा अध्यक्ष श्रेष्ठले तेश्रो राष्ट्रिय लघुवित्त सम्मेलनको नारा **"घरघरमा उद्यम फैलाऊँ, गरीबीलाई शून्य बनाऊँ"** अनुसार काम गर्न लघुवित्त संस्था तथा अन्य सरोकारवाला निकाय मार्फत समन्वय गरी अघि बढ्ने उल्लेख गर्नुभयो। साथै केन्द्रले क्षेत्रियस्तरमा लघुवित्त सदस्य सम्मेलनहरू आयोजना गर्न पहल गर्ने, ग्राहक सदस्यहरूका छोराछोरीहरूलाई दोश्रो पुस्ताको सदस्यकोरुपमा तयार गरी लघुउद्यमी बनाउन चेतना बृद्धि एवं सीप विकास तालिमहरूको व्यवस्था गर्ने गराउने, लघुवित्त क्षेत्रमा देखिएका चुनौतिहरु सम्बन्धी अध्ययन/अनुसन्धान, तालिम एवं गोष्ठिहरूको आयोजना गर्ने जानकारी दिनुभयो। केन्द्रको लेखा परीक्षण सहितको, नीति तथा कार्यक्रम प्रतिवेदन ३१औं साधारण सभाबाट सर्बसम्मतिले पारित भएको छ।

विगत तीन दशकको दौरानमा केन्द्रले पिछडिएको समुदाय, विपन्न वर्ग, विशेषतः गरीब पिछडिएका महिला वर्गको सामाजिक र आर्थिक अवस्था उकास्न विभिन्न परियोजना तथा कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरेको छ। विक्रम संवत २०४८ साल पुष १७ गते नेपालकै विकट क्षेत्र कर्णालीको जुम्ला जिल्लाबाट सामुदायिक स्वावलम्बन विकास परियोजना संचालन गरेर कामको शुरुवात गरेको केन्द्रले २०४९ सालमा पूर्वी तराईका सिरहा, सप्तरी र उदयपुरबाट स्वावलम्बन बैंकीङ कार्यक्रम शुरुवात गरेको थियो। गरीब र विपन्न महिलाहरुमा वित्तीय पहुँच पुऱ्याउने उद्देश्यका साथ परीक्षणकोरुपमा शुरु गरिएको यो कार्यक्रमको सफलता पछि स्वावलम्बन लघुवित्त कार्यक्रम मुलुकभर विस्तार भएको हो। विक्रम संवत २०५१ सालमा शुरु भएको स्वावलम्बन लघुवित्त कार्यक्रम स्वावलम्बन लघुवित्त विकास बैंक (हाल स्वावलम्बन लघुवित्त वितीय संस्था लि.) मा रुपान्तरण भई हाल देश भरी विस्तार भएको छ। स्वावलम्बन विकास केन्द्र

(बाँकी पृष्ठ १९ मा)

तीन दिने आन्तरिक श्रोत परिचालन र व्यवस्थापन तालिम सम्पन्न

स्वावलम्बन विकास केन्द्रले २०७९ मंसिर ११-१३ सम्म काठमाडौंमा "आन्तरिक श्रोत परिचालन र व्यवस्थापन" सम्बन्धी तीन दिने तालिम आयोजना गरेको छ। तालिम कार्यक्रमको उद्देश्य लघुवित्त संस्थाका विभागीय प्रमुख, ईलाका प्रबन्धक र शाखा प्रबन्धकहरुको क्षमता र सीप अभिवृद्धि गरी लघुवित्तका लक्षित समूहहरुलाई प्रभावकारी ढंगले कर्जा प्रवाह गर्न र वित्तीय स्रोत परिचालन गर्न थप सक्षम बनाउनु रहेको छ। तालिम मुख्य गरी संस्था सँग भएको आर्थिक तथा मानवीय श्रोतको समुचित परिचालन र व्यवस्थापनमा केन्द्रित थियो।

तालिमका सहभागीहरू

उक्त तीन दिने तालिममा सहजकर्ताहरुले कुल ९ वटा सैद्धान्तिक र व्यवहारिक सत्रहरू प्रस्तुत गरेका थिए। जसमा आन्तरिक स्रोत परिचालनको महत्व र आवश्यकताका साथै त्यसलाई प्रभाव पार्ने कारकहरू, आन्तरिक स्रोत परिचालनलाई सुदृढीकरण गर्ने उपाय र मापन गर्ने विधिहरू, ग्राहकहरूसँग व्यवहार गर्ने तरिका लगायतका कुराहरु समेटिएको थियो। साथै तालिमको क्रममा शाखा प्रबन्धकहरूको लागि तनाव व्यवस्थापनका तरिका, सकारात्मक सोच र सञ्चार कौशललाई बलियो बनाउने उपाय, प्रविधिको प्रयोग तथा आफ्नो उत्पादन बिक्री वा सेवा विस्तार गर्दा ग्राहक सँग गर्नु पर्ने व्यवहारिक कला बारे पनि जानकारी गराईएको थियो।

तालिमलाई नेशनल लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत रामबहादुर यादव, व्यवस्थापन विज्ञ दिपेश श्रेष्ठ, आरएमडीसी लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडका वरिष्ठ प्रबन्धक रुपबहादुर खड्का, मेरो माइक्रोफाइनान्स लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडका मानव संशाधन विभाग प्रमुख उमेश मान डंगोल स्वावलम्बन विकास केन्द्रका निर्देशक सतिश श्रेष्ठ र वरिष्ठ अधिकृत रेणु प्रजापतिले सहजीकरण गर्नु भएको थियो।

तालिमको उद्घाटन सत्रमा बोल्दै स्वावलम्बन विकास केन्द्रका कार्यकारी प्रमुख बेचन गिरीले कुनै पनि संस्थाको सफलताको मुख्य कारक भनेको उक्त संस्था सँग भएको श्रोतको उपलब्धता र त्यसको सही परिचालन रहेको बताउँदै श्रोतको उचित व्यवस्थापन र परिचालन निकै महत्वपूर्ण हुने उल्लेख गर्नु भयो ।

समापन सत्रको अध्यक्षता केन्द्रका निर्देशक सतिश श्रेष्ठले गर्नु भएको थियो। सो अवसरमा उहाँले कुनै पनि संस्थाको सफलता र असफलता उपलब्ध श्रोत र साधनको उचित परिचालन र उपयोगमा निर्भर हुने धारणा राख्नु भयो। साथै श्रेष्ठले यो तालिम मार्फत संस्था वा शाखामा उपलब्ध श्रोत र साधनको उचित परिचालन कसरी गर्ने भन्नेबारे सिकाउन खोजिएको र यहाँ सिकेको ज्ञानलाई व्यवहारिक रुपमा आफ्नो कार्य क्षेत्रमा उपयोग गर्न सहभागीहरुलाई सुझाव दिनु भयो।

सहभागीहरुले तालिमको प्रशंसा गर्दै तालिम कार्यक्रममा आफूले सिकेको ज्ञानलाई संस्थाको विकास र समृद्धिमा लागु गर्ने प्रतिबद्धता जनाएका थिए।

तालिममा ११ वटा विभिन्न लघुवित्त संस्था तथा लघुवित्त सञ्चालन गर्ने सहकारी संस्थाका १७ जना पुरुष र ६ जना महिला गरी जम्मा २३ जना अधिकारीहरुको सहभागिता रहेको थियो।

(पृष्ठ १८ बाट ...)

स्वावलम्बन विकास ...

विपन्न वर्ग माँझ लघुवित्त कार्यक्रम संचालन गर्न नेपाल राष्ट्र बैकबाट स्विकृती प्राप्त गर्ने पहिलो संस्था हो।

हाल लघुवित्त सेवाग्राही सदस्यहरूको चेतना, क्षमता, वित्तीय साक्षरता, उद्यमशीलता, विकास गर्नको लागि राष्ट्रिय तथा क्षेत्रियस्तरमा सभा, सम्मेलनको पनि आयोजना गर्ने गरेको छ। स्वावलम्बन विकास केन्द्रले लघुवित्त कार्यक्रम सञ्चालन गरी रहेका संस्थाहरुलाई सदस्यता प्रदान गरी उनीहरुको क्षमता विकास गर्दै आफ्नो संजालमा व्यापकता दिदै आएको छ।

स्वावलम्बन विकास केन्द्रको प्रबन्ध समिति निर्विरोध चयन

स्वावलम्बन विकास केन्द्रको ३१ औं साधारण सभाले आगामी दुई वर्षको लागि सात सदस्यीय प्रबन्ध समितिको चयन गरेको छ। जसमा स्वावलम्बन विकास केन्द्रका संस्थापक सदस्य शंकर मान श्रेष्ठ र डा. सुमित्रा मानन्धर गुरुङ, सहारा नेपाल बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेडका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत महेन्द्र कुमार गिरी, मानुषी लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत शोभा बज्राचार्य, किसान बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लिमिटेडका महाप्रबन्धक डम्बर बहादुर शाह, चारतारे युवा क्लबका अध्यक्ष चण्डी प्रसाद शर्मा पौडेल र नेपाल महिला सामुदायिक सेवा केन्द्रकी सचिव गिता योगी गिरी रहनु भएको छ।

प्रबन्ध समितिका पदाधिकारी तथा सदस्यहरू सँग प्रमुख कार्यकारी

साधारण सभा समापन पछि बसेको प्रबन्ध समितिको बैठकले केन्द्रका पदाधिकारीहरू समेत चयन गरेको छ। बैठकले अध्यक्षमा शंकर मान श्रेष्ठ, उपाध्यक्षमा महेन्द्र कुमार गिरी र कोषाध्यक्षमा शोभा बज्राचार्यलाई चयन गरेको छ।

१४ बुँदे घोषणापत्र पारित गर्दै कोशी प्रदेशको प्रादेशिक लघुवित्त सदस्य सम्मेलन सम्पन्न

लघुवित्त सेवालाई सभ्य र मर्यादित बनाउदै गरीब र विपन्नमैत्री बनाउने र गरीब तथा विपन्न समुदायको जीवनस्तर माथि उकास्ने अठोट गर्दै प्रथम प्रादेशिक लघुवित्त सदस्य सम्मेलन २०७९ सम्पन्न भएको छ । कोशी प्रदेशको विराटनगरमा सम्पन्न उक्त सम्मेलनले १४ बुँदे घोषणापत्र समेत पारित गरेको छ ।

घोषणापत्रले **"घरघरमा उद्यम फैलाऊँ, गरिबीलाई शुन्य बनाऊँ"** भन्ने नाराका साथ अघि बढ्न हालका कमी कमजोरीलाई सुधार गर्ने, ग्राहक सदस्यलाई उद्यमी बनाउने तथा उद्यमशीलता बृद्धि गर्न लघुवित्त संस्थाहरुले स्पष्ट कार्ययोजना बनाई कार्यक्रम लागु गर्ने, लघुवित्तका सदस्यहरुलाई ऋणको अति भारबाट जोगाउन कर्जाको आकारमा संस्था र सदस्य दुवै सजग भएर अघि बढ्ने, हरेक लघुवित्त तथा सहकारी संस्थाका कर्मचारीले सदस्यहरुसंगको भेटघाट बढाउने, फिल्डमा काम गर्ने लघुवित्त कर्मचारीको मनोबल उच्च राख्न उत्कृष्ट काम गर्ने कर्मचारीलाई वार्षिक रुपमा पुरस्कृत गर्ने, सदस्यहरुको समस्या गुनासो सुनुवाई इकाई स्थापना गरी प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याउने लगायतको घोषणा गरेको छ । यसको साथै हरेक लघुवित्त तथा सहकारी संस्थाका कर्मचारीहरुले सदस्यहरुसंग असल व्यवहार गर्ने, युवावर्गलाई स्वदेशमा स्वरोजगार बन्न अभिप्रेरित गर्ने, सदस्यहरुलाई वित्तीय सेवाको अलावा वित्तीय साक्षरता र सीप विकास तालिम प्रदान गरी सक्षम बनाउने, सदस्यहरुले कर्जाको सदुपयोग गर्ने र संस्थाले सदुपयोगिताको जाँचमा प्राथमिकता दिने, सदस्यले लिएको कर्जा समयमा नै तिरी असल ऋणी बन्ने लगायतका विषयहरु समेटेको छ ।

जीवन विकास लघुवित्त वित्तीय संस्थाका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सञ्जय कुमार मण्डलको अध्यक्षतामा सम्पन्न एक दिने सम्मेलनको उद्घाटन माननीय महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्री भगवती चौधरीले गर्नु भएको थियो । सम्मेलनलाई सम्बोधन गर्दै मन्त्री चौधरीले लघुवित्त सेवाभावले शुरु भएको गरीबी निवारण विरुद्धको अभियान भएकोले यसबाट गरीब तथा विपन्न बर्गका महिलाहरुले कर्जा सेवा लिएर उद्यमी बनी जीवनस्तर उकास्न सक्ने धारणा राख्नु भयो । तर यसको लागि जुन उद्देश्यको लागि ऋण लिएको हो सोही काममा ऋण उपयोग गर्नु पर्ने उहाँको सुझाव थियो । साथै उहाँले लघुवित्त कार्यक्रमले नेपालको महिला सशक्तिकरणको लागि अतुलनीय भूमिका खेलेको र अझै यसलाई सामाजिक रुपान्तरणको लागि स्वच्छ र सेवामुखी व्यवसायको रुपमा अघि बढाउनु पर्ने धारणा राख्नु भयो ।

सम्मेलनको समापन समारोहमा बोल्दै संघीय सांसद योगेन्द्र मण्डलले गरिबी निवारण र विपन्न बर्गको उत्थानको लागि नेपालको

सम्मेलन आयोजक समितिका पदाधिकारी, वक्ता तथा अतिथिहरू

सम्मेलनलाई सम्बोधन गर्नु हुँदै विशिष्ट अतिथी शंकर मान श्रेष्ठ

एकमात्र र प्रभावकारी कार्यक्रम लघुवित्त भएको र यसको लागि लघुवित्त गर्ने संस्था र त्यसका सदस्यहरुले यसको मुल मर्म र भावना अनुसार काम गरी लाभ लिन सक्नु पर्ने धारणा राख्नु भयो ।

सम्मेलनलाई सम्बोधन गर्ने क्रममा स्वावलम्बन विकास केन्द्रका अध्यक्ष तथा लघुवित्त अभियन्ता शंकर मान श्रेष्ठले केही संस्थाहरुले लघुवित्तको मूल्य, मान्यता अनुरुप काम नगरी मुनाफा केन्द्रित हुँदै जाँदा, सदस्यहरुको उन्नतिमा जोड नदिदा र नियामक निकाय राष्ट्र बैंकले सही नीति नलिँदा अहिले लघुवित्तमा बिचलनहरु आएको उल्लेख गर्नुभयो । हाल लघुवित्तमा देखा परेको बिचलन र तिनले उब्जाएका समस्याहरुको समाधान गर्न समयमै लघुवित्तकर्मीहरु लघुवित्तको सिद्धान्त, मर्म र भावना अनुसार सदस्यको हितलाई केन्द्रमा राखेर अघि बढ्न सुझाव दिनुभयो ।

नेपाल राष्ट्र बैंकका डेपुटी गभर्नर बम बहादुर मिश्रले पहिला लघुवित्तको संख्या आवश्यकता भन्दा बढी भएको कारण समस्या आएको बताउदै आगामी दिनमा लघुवित्तलाई सही बाटोमा ल्याउन नीति निर्माण तहबाट कुनै कसर बाँकी नराख्ने प्रतिबद्धता जनाउनु भयो ।

सम्मेलनका संयोजक तथा जीवन विकास लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.का प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सञ्जय कुमार मण्डलले लघुवित्त कार्यक्रमले गरीब तथा विपन्न वर्गको उत्थानमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आएको बताउँदै पछिल्लो समय केही व्यक्ति यस क्षेत्रलाई नीजि स्वार्थको लागि बदनाम गराउन लागि परेको उल्लेख गर्नुभयो । साथै उहाँले लघुवित्तको आवश्यकता र महत्वलाई थप प्रष्ट पारी अघि बढ्न सम्मेलन आयोजना गरेको र यसले लघुवित्तको आगामी यात्रा अझ प्रभावकारी बनाउने बताउनु भयो ।

सोही अवसरमा ८ जना ऋणी सदस्यले लघुवित्तको सहयोग पछि आफु उद्यमी बनेर जीवन परिवर्तन गर्न सफल भएको अनुभव सुनाउनु भएको थियो ।

सम्मेलनमा तीन वटा विषयगत सत्र मार्फत लघवित्तबाट महिला तथा विपन्नवर्गमा परेको प्रभाव, लघुवित्तको मर्म तथा वित्तीय साक्षरता एवं ग्राहक संरक्षण र नेपालमा लघुवित्तको महत्व र आवश्यकताबारे घनीभूत छलफल भएको थियो ।

कोशी प्रदेशमा रहेका लघुवित्त तथा लघुवित्त गर्ने सहकारी संस्थाहरुको आयोजनामा सम्पन्न यस सम्मेलनमा करीब तीन दर्जन लघुवित्त तथा लघुवित्त कार्यक्रम गर्ने सहकारी संस्थाका सदस्य, संञ्चालक तथा प्रमुख कार्यकारी, कर्मचारी, विज्ञ लगायत अन्य सारोकारवाला गरी ५ सय १५ जनाको सहभागिता रहेको थियो । सर्वपक्षिय छलफल तथा अथितीहरुका सुझावको आधारमा सम्मेलनले १४ बुँदे घोषणापत्र पारित गरेको हो ।

(बाँकी पृष्ठ २३ मा)

देशभित्रकै लघुवित्त संस्थाहरूको सफल अभ्यासबाट सृजनशील सिकाइ बढाउन सकिन्छ

नेपालमा आधुनिक लघुवित्तको शुरुवात भएको करिब ३ दशक पुरा भएको छ। यो अवधिमा नेपालमा लघुवित्त कार्यक्रमले धेरै ठूलो फड्को मारेको छ। लघुवित्त सञ्चालनमा धेरै अनुभव, अनुभूति तथा सफलताहरु हासिल भएका छन्। नयाँ नयाँ प्रयोग र कार्यक्रमहरु अभ्यासमा आएका छन्। अब देश भित्रै पनि एक अर्कोबाट सिक्ने आधार बनेका छन्। यही तथ्यलाई मध्यनजर गरी स्वावलम्बन विकास केन्द्रले विगत देखिनै आन्तरिक अध्ययन अवलोकन भ्रमणको आयोजना गर्दै आएको छ। फिल्ड स्तरमा गएर लघुवित्त ग्राहक सदस्यका उद्यम तथा लघुवित्त संस्थाका परियोजनाहरूको अवलोकन गर्ने र तिनबाट सिक्ने कुरा धेरै प्रभावकारी हुँदै गएको पाइएको छ। जस अनुसार पछिल्लो पटक २०७९ साल माघ ०८ देखि १४ सम्म पूर्वी नेपालका लघुवित्त संस्थाहरुले गरेका असल अभ्यासहरूको अध्ययन अवलोकन गर्न पश्चिम नेपालका लघुवित्त संस्थाहरुको उच्चस्तरीय अध्ययन अवलोकन भ्रमण (West Meets East Visit) कार्यक्रम आयोजना गरेको थियो।

लघुवित्त संस्थाको प्रबन्ध समितिका प्रतिनिधि, कार्यकारी प्रमुख तथा उच्च अधिकारीहरुको सहभागिता हुने गरी आयोजना गरेको उक्त भ्रमणमा मधेश प्रदेशको महुली लघुवित्त वित्तीय संस्था लि. लगायत बाग्मती प्रदेश र सो भन्दा पश्चिमका ८ वटा लघुवित्त तथा सहकारी संस्थाका १३ जना प्रतिनिधिहरूको सहभागिता रहेको थियो।

भ्रमणको शुरुवात मधेश प्रदेशमा रहेका महुली लघुवित्त वित्तीय संस्था लि. तथा श्रृजनशील लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.का ग्राहक सदस्य तथा संस्थाका परियोजनाहरूको अवलोकन गरेर भएको थियो। भ्रमण टोलीले सुनसरी जिल्लाको बराह क्षेत्र नगरपालिकाको पुनर्वासमा खेलौना व्यवसाय गर्दै आउनु भएकी रनमाया तामाङको व्यवसायबारे जानकारी लिएको थियो। रनमायाले महुली लघुवित्त वित्तीय संस्थाबाट ऋण लिएर ९ थरी खेलौना र ५ थरी मुढाहरु बनाउदै आएकी छिन्। यसमा उनले अरु महिलाहरुलाई पनि तालिम दिनु हुन्छ।

भ्रमण टोलीले उदयपुर जिल्लाको बेलका नगरपालिका ५, डाँडागाऊ स्थित श्रृजनशील लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.को उन्नती श्रृजनशील महिला केन्द्रका ग्राहक सदस्य शान्तमाया थापा मगरको बंगुरपालन व्यवसाय अवलोकन गरेको थियो। आठ वर्ष अघि ५ हजार रुपैयाँ ऋण लिएर बंगुरपालन शुरु गर्नु भएकी शान्तमाया सँग अहिले बंगुर मात्र ६१ बटा छन्। यसको साथै उहाँले बाखा, टर्की लगायत विभिन्न प्रजातिका कुखुरा पनि पाल्नु भएको छ। भ्रमण टोलीले शान्तमाया र उहाँको केन्द्रका सदस्यहरु सँग पनि छलफल गरेको थियो।

सोही दिन भ्रमण टोलीले सप्तरी जिल्लाको अग्नीसाइर कृष्णसवरण ४, भेडीयामा महुली लघुवित्तले घरविहीन एवं अति विपन्न मुसहर र ऋषीदेव समुदायको लागी यूएनह्याबिट्याट सँगको सहकार्यमा बनाएको एकीकृत नमुना वस्ती अवलोकन गरी स्थानीय र कर्मचारीहरु संग छलफल गरेको थियो। नमुना बस्तीमा खानेपानी, चर्पी, खेल्ने

जीवन विकासको शाखा अवलोकन पछि भ्रमण टोली

आगन, करेसाबारी लगायत सबै जसो आधारभुत सुविधाहरु छन्। नमुना बस्तीका बालबालिकाहरुलाई शिक्षाको प्रबन्ध मिलाउने योजना पनि रहेको छ। साथै लघुवित्त कार्यक्रम तर्फ दुईवटा समुह गठन गरी उनीहरुलाई कर्जा प्रवाह गर्ने र उद्यमी बनाउने लक्ष रहेको छ। जसको लागि बाँसका सामाग्रीबाट नाङ्लो, मुढा, डालो लगायत अन्य विभिन्न सामाग्री बनाउने १० दिने तालिम पनि प्रदान गरेको छ। भ्रमण टोलीले महुली बजारमा रहेको नयाँ बस्तीमा बाँसका सामान उत्पादन र संकलन गरिरहेको केन्द्रका महिला उद्यमीसँग पनि छलफल गरेको थियो। यो केन्द्रका सदस्यहरुले नाङ्ला र मुढाको उत्पादन गर्ने र अरु सदस्यबाट संकलन गरी जिल्ला बाहिर निर्यात गर्ने गरेको छ। स्थानीयस्तरमा प्रशस्तै बाँस पाउने हुँदा सप्तरीको भेडीया, नयाँबस्ती लगायत क्षेत्रहरु बाँसका सामाग्री उत्पादनको लागि प्रख्यात छन्। यहाँको स्थानीयहरु सँग बाँसका सामाग्री बनाउने परम्परागत सीप पनि छ।

भ्रमण टोलीले नेरुडे लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.को धरान शाखाका सदस्यको दन्तकालीमा रहेको गाईपालन र श्याम चोकमा रहेको कुखुरा पालन र ड्र्यागनफ्रूट खेतीको पनि अवलोकन गरी त्यसमा उद्यमी सदस्यले अपनाएको तौर तरिकाबारे जानकारी लिएको थियो।

भ्रमणको क्रममा टोलीले ग्राहक संरक्षण कोष तथा सामाजिक उत्तरदायित्व कोष अन्तर्गत जीवन विकासले गरेका विभिन्न कृयाकलापहरुको अवलोकन गरेको थियो। जसमा सदस्यका छोराछोरीलाई लक्षित गरी मन्टेश्वरी विधिबाट सञ्चालन गरेको बाल शिक्षा, सस्तो र सुलभ ढंगबाट गुणस्तरीय शिक्षा दिन स्थापना गरेको विद्यालय र स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न निर्माणाधीन अस्पतालको पनि अवलोकन गरेको थियो। जीवन विकास लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेडले अति विपन्न समुदायको लागि घरबासको व्यवस्था, किशोरी शिक्षा, तीन शून्य क्लबको गठन र प्रवर्द्धन लगायतका कार्यहरू पनि गर्दै आएको छ। यस्ता गैर वित्तीय सेवाहरु प्रवाह गर्न जीवन विकास समाज तथा अन्य गैरसरकारी संस्था र सरोकारवालाहरु सँग सहकार्य गर्दै आएको छ। वित्तीय कार्यक्रम तर्फ जीवन विकासले साधारण ऋण बाहेक ऊर्जा ऋण, घरेलु स्वरोजगार ऋण, प्रविधि ऋण तथा मानव एटीएम जस्ता समय

सापेक्ष र लक्षित समुहको आवश्यकता अनुसार कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरेको छ। केन्द्र बैठक १५ दिनमा गर्ने गरेको जीवन विकासले फिल्ड स्तरका कर्मचारी र ग्राहक सदस्य बिचको सम्बन्ध सुमधुर राख्ने नीति लिएको छ।

जीवन विकासले आफ्नो डिजिटल सफ्टवेयर विकास गरेर सबै जसो क्रियाकलाप डिजिटल माध्यमबाट सम्पादन र सञ्चालन गर्दै आएको छ। जीपीएस माध्यमबाट संस्थाको आफ्नो कार्यक्षेत्र, शाखा, केन्द्रहरु तथा केन्द्र बैठक र फिल्ड स्तरका कर्मचारी बारे सूचना तथा जानकारी राख्ने गरेको छ। यसको साथै कर्मचारीको मूल्यांकन, फिल्ड स्तरमा कर्मचारीसँग भएका सूचना संकलन तथा अभिलेख राख्ने जस्ता कार्यहरु पनि अनलाइन माध्यमबाट गर्दै आएको छ। फिल्ड स्तरमा संकलन गरेका सूचना तथा जानकारी र अन्य कार्यहरुबारेको विवरण अनलाइन माध्यम बाटै केन्द्रिय कार्यालय सम्म पुग्दा त्यसको लागि खर्च गर्नु पर्ने समयको साथै, आर्थिक भार एवं मेहनत पनि कम भएको छ। साथै एपबाट अनलाइन गुनासो सुनुवाई प्रणालीको पनि विकास गरेको छ।

भ्रमण टोलीले जीवन विकासको विराटनगर रानी केन्द्र अन्तर्गत मानव एटीएमबारे जानकारी लिएको थियो। यहाँ एक जना स्थानीय डिजिटल सदस्य खडा गरेर मानव एटीएम सेवा पनि शुरु गरेको छ। मानव एटीएमले ग्राहक सदस्यसँग आफ्नो खाताबाट हातोहात पैसाको लेनदेन गर्छ भने आफुले संस्था सँग अनलाइन कारोबार गर्छ। मानव एटीएम सेवा प्रदान गर्ने डिजिटल सदस्यले अन्य ग्राहक सदस्यहरुले बचत गर्न, किस्ता तिर्न, आफ्नो बचत बाट चाहेको रकम झिक्न र सदस्यहरुको टेलिभिजन, विद्युत, पानी जस्तो विल तिरी दिन पनि सघाउँछन्। डिजिटल सदस्यले ऋणी सदस्यको मोबाइल नम्बरको माध्यमबाट खातामा हेरेर बाकी बक्यौता अनुसार उसैको खातामा उसैको नामबाट रकम जम्मा गरिदिन्छन्। एटीएम सेवा प्रदान गरे वापत डिजिटल सदस्यले कुल कारोबारको ०.६ प्रतिशत सेवा शुल्क पाउँछन। यसबाट डिजिटल सदस्यले महिनामा १ लाख सम्म आम्दानी गर्न सफल भएका छन्। संस्थामा हरेक पटक डिजिटल सदस्यले गर्ने कारोबारको अभिलेख रहन्छ। साथै सदस्यको खाता र उसको मोबाइलमा आउने एक पटक प्रयोग गर्न मिल्ने पासवर्डको आधारमा मात्र कारोबार गर्न मिल्छ। यसकारण यो अभ्यास कम खर्चिलो र छिटोछरितो हुनुको साथै सुरक्षित पनि रहेको छ र यसतर्फ सदस्यहरुको आकर्षण पनि बढ्दो छ।

भ्रमण टोलीले झापा जिल्लामा नवोदय बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि. र सहारा नेपाल बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.का परियोजना र सदस्यका उद्यमहरु पनि अवलोकन गरेको थियो। सहारा नेपाल साकोसले पनि वित्तीय कार्यक्रमसँगै आफ्ना ग्राहक सदस्यको लागि गैरवित्तीय कार्यक्रमहरुमा जोड दिएको छ। जस अन्तर्गत ग्राहक सदस्यका सन्तानको लागि शिक्षा तथा परिवारका सदस्यहरुको लागि स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरेको छ। जन्म देखि मृत्यु सम्म सहारा साथसाथै भन्ने मान्यता अनुसार सदस्य सुत्केरी हुँदा देखि मृत्यु पछि सम्म विभिन्न सेवा सुविधाहरु ल्याएर ग्राहक संरक्षणको काम गरेको छ। सहाराले आफ्ना सदस्यहरुको उद्यम व्यवसाय प्रवर्द्धनको लागि उद्यमशीलता विकास विभाग खडा गरी प्राविधिकहरु खटाएको छ। जसमा पशु चिकित्सक तथा जेटीहरु छन्। यसबाहेक सामाजिक उत्तरदायित्वको क्षेत्रमा पनि सहारा नेपालले निकै ख्याति कमाएको छ। जस अन्तर्गत गरीब तथा अति विपन्नहरुको लागि बस्ती निर्माण, सर्प दंश उपचार केन्द्र, कोरोना उपचार केन्द्र तथा परीक्षण ल्याबको स्थापना, बुढापाकाको लागि जेष्ठ नागरिक चौतारी लगायतका कार्यक्रमहरु निकै सफल र लोकप्रिय छन्।

सहारा नेपाल साकोसले उद्यमशीलता विकासको साथै सदस्यको उत्पादन बढाउन र त्यसको बजारीकरण एवं मूल्यश्रृंखला वृद्धिमा पनि जोड दिएको छ। यसको लागि मासु, मह, र दूधजन्य उत्पादनमा झापा जिल्लालाई आत्मनिर्भर बनाउने लक्ष सहित बाख्रा तथा पशु र माहुरी पालनको लागि जिल्लाका केही स्थानहरुलाई पकेट क्षेत्रको रुपमा पहिचान गरी सदस्यहरुलाई सीप र ज्ञानको साथै प्राविधिक तथा चिकित्सा सेवा समेत प्रदान गरेको छ। साथै सदस्यले गरेको उत्पादन बिक्री वितरण गर्न पनि ग्राहक सदस्य मार्फत बिक्री वितरण केन्द्र सञ्चालन गर्न सहयोग गरेको छ। ग्राहक सदस्यको मह तथा दूग्धजन्य पदार्थको प्रशोधन, ब्राण्डीङ र प्याकेजिङमा पनि सघाएको छ।

टोलीले भ्रमण गरिएका संस्थाको शाखा कार्यालयमा गएर शाखाको वित्तीय अवस्थाबारे पनि कर्मचारीहरु सँग छलफल गरेको थियो। यस क्रममा फिल्ड स्तरमा भएका कृयाकलाप कार्यशैली तथा वर्तमान अवस्था बारे जानकारी लिएको थियो र यसै गरी सबै संस्थाको उच्च व्यवस्थापन तथा सञ्चालकहरु संग अन्तरकृया गरी सो संस्थाको वर्तमान वित्तीय र गैरवित्तीय कार्यक्रमको अवस्था,

अध्ययन अवलोकन भ्रमण कार्यक्रमका सहभागीहरुबाट तय गरिएको मार्ग चित्र

१) प्रत्येक शाखामा कर्मचारीहरुको विवरण फोटो सहित अद्यावधिक राख्ने।

२) संस्थाको नीति, कार्यविधिलाई पीडीएफ फाइल बनाई आआफ्नो कोर बैंकीङ सिस्टममा राख्ने।

३) क्रमशः सबै शाखामा सिसिटीभी क्यामेराको व्यवस्था गर्ने, र बायो मेट्रिक हाजिरी मेसिन राख्ने।

४) पीपीआई (गरीवी मापन विधि) लाई तदारुकताका साथ कार्यान्वयन गर्ने।

५) कोर बैंकिङ्ग पद्धतिको माध्यमबाट उत्कृष्ट कर्मचारीको मूल्याङ्कन गर्ने नीति बनाई प्रत्येक ३ महिनामा ३ जना कर्मचारीलाई पुरस्कृत गर्ने।

६) केन्द्र बैठक गर्ने स्थानलाई जीपीएस प्रणालीमा राखी आआफ्नो कोर बैंकीङ सिस्टममा अपलोड गर्ने।

७) Three Zero Club गठनमा जोड दिने।

८) उद्यमशीलता विकासलाई अभियानको रुपमा सञ्चालन गर्ने।

९) व्यवसाय अनुसारको समुह गठन गरी प्राविधिक तथा आर्थिक सहजीकरण गर्ने।

१०) गुनासो सुनुवाई निकाय खडा गर्ने र सिस्टममा अद्यावधिक हुने व्यवस्था मिलाउने।

११) वातावरणमैत्री स्वावलम्बन गाउँ विकास कार्यक्रमलाई प्राथमिकतामा राखी सञ्चालन गर्ने।

१२) कर्जा विश्लेषण र सदुपयोगिता जाँचलाई अनलाइन सिस्टम वा म्यानुअल मार्फत प्रभावकारी बनाउने।

१३) लघुवित्त विरुद्धको संघर्ष समितिले उठाई राखेको विषयलाई आआफ्नो कार्य क्षेत्रमा आफ्नो तहबाट आवश्यकता अनुसार सम्बोधन गर्ने।

महुली लघुवित्तका सदस्यहरू सँगको अन्तरकृयामा भ्रमण टोली

झापाको बुद्ध शान्ति स्थित सहारा नेपालका सदस्य बीना उप्रेतीको बाख्रा फार्म

कार्यशैली तथा अनुभव आदान प्रदान गरेको थियो । भ्रमणको समीक्षाको क्रममा टोलीका सदस्यहरुले भ्रमणले लघुवित्तको पछिल्लो अवस्थाबारे अवगत हुन र यस क्षेत्रमा लघुवित्तबाट अभ्यासमा आएका नयाँ उद्यम, परियोजना तथा सफल कार्यशैली बारे सिकाई भएको र यहाँ सिकेको ज्ञान आफ्नो संस्थाको काममा पनि अनुशरण गर्ने धारणा राखेका थिए ।

भ्रमणमा स्वावलम्बन लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.का सञ्चालक उमा बोहरा, तथा प्रमुख कार्यकारी अधिकत नरेन्द्र सिंह विष्ट, उपकार लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.का अध्यक्ष शान्ती ढकाल र प्रमुख कार्यकारी अधिकृत शारदा पोखेल, यूनिक नेपाल लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.का सञ्चालक चागेश्वर प्रसाद चौधरी र कार्यकारी निर्देशक डा. गोपाल दहित, धौलागिरी लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.का अध्यक्ष ईश्वरलाल राजभण्डारी, आत्मनिर्भर लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.का प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सोगत वीर चौधरी, किसान बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.का सञ्चालक सरोज कुमार शाह र विभागीय प्रमुख रण बहादुर साउद, महुली लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.का सञ्चालक श्रीप्रसाद चौधरी र सहायक प्रबन्धक रुसियन चौधरी र मानुषी लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.का प्रबन्धक कमल श्रेष्ठ रहनु भएको थियो ।

टोलीले भ्रमण अवधिमा भएका सिकाईलाई आफ्नो संस्थामा अनुशरण गर्नु पर्ने गरी १३ बुँदे मार्गचित्र तय गरेको छ ।

(पृष्ठ २० बाट ...)

१४ बुँदे घोषणा पत्र ...

प्रथम प्रादेशिक लघुवित्त सदस्य सम्मेलन - २०७९ घोषणापत्र (Declaration)

१ **"घरघरमा उद्यम फैलाऊँ, गरिबीलाई शुन्य बनाऊँ"** भन्ने तेश्रो राष्ट्रिय लघुवित्त सदस्य सम्मेलन र प्रथम प्रादेशिक लघुवित्त सदस्य सम्मेलनको नारालाई मूर्तरुप दिन लघुवित्त तथा सहकारी संस्थाका सदस्यहरुले आ-आफ्नो क्षेत्रमा उद्यमशीलता अभिवृद्धि गर्न अभियन्ताको रुपमा कार्य गर्ने ।

२. लघुवित्त विपन्नको सहारा तथा दुःखीबाट सुखी बनाउने भएकोले यसका कमी कमजोरीलाई सुधार गरी संस्थाहरुको संरक्षण गर्ने ।

३. ग्राहक सदस्यलाई उद्यमी तथा उद्यमशीलता बृद्धि गर्न संस्थाहरुले स्पष्ट कार्ययोजना बनाई ठोस कार्यक्रम ल्याई लागु गर्ने ।

४. लघुवित्तका सदस्यहरुलाई ऋणको अति भारबाट जोगाउन कर्जाको आकारमा संस्था र सदस्य दुवै सजग भएर अघि बढ्ने ।

५. हरेक लघुवित्त तथा सहकारी संस्थाका कर्मचारीले सदस्यहरुसंगको भेटघाट बढाउने र नियमित अन्तरकृया गर्ने साथै हरेक संस्थाले फिल्डमा काम गर्ने आफ्ना कर्मचारीको मनोवल उच्च राख्न असल कर्मचारीलाई वार्षिक रुपमा पुरस्कृत गर्ने व्यवस्था गर्ने ।

६. सदस्यहरुको समस्या गुनासो सुनुवाई इकाई स्थापना गरी प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याउने ।

७. हरेक लघुवित्त तथा सहकारी संस्थाका कर्मचारीहरुले सदस्यहरु सँग असल व्यवहार गर्ने ।

८. सदस्यको छोरा छोरीहरुलाई बैदेशिक रोजगारीमा जानु भन्दा स्वदेशमा स्वरोजगार बन्न अभिप्रेरित गर्ने ।

९. सदस्यहरुलाई वित्तीय सेवाको अलावा वित्तीय साक्षरता र सीप विकास तालिम प्रदान गरी सक्षम बनाउने ।

१०. सदस्यहरुले कर्जाको सदुपयोग गर्ने र संस्थाले सदुपयोगिताको जाँचमा प्राथमिकता दिने ।

११. संस्थाले सदस्यहरुलाई वित्तीय सूचना नियमित रुपमा प्रदान गराउने र सदस्यले लिएको कर्जा समयमा नै तिरी असल ऋणी बन्ने ।

१२. लघुवित्तको मर्म अनुसार ग्राहक सदस्यहरुले सानो कर्जाबाट व्यवसाय प्रारम्भ गर्ने र अनुभव प्राप्त गरेपछि कर्जाको आकार बढाउदै लाने ।

१३. ग्राहक सदस्यहरुले एउटै व्यवसायमा सिमित नभई बहु व्यवसाय गरी आम्दानीको श्रोत बढाउने ।

१४. सदस्यहरुले नियमित बचतबाट पूँजी निर्माण गरी आर्थिक रुपमा सक्षम बन्ने ।

लघुवित्तमा दुई वर्षे उद्यमशीलता विकास अभियान प्रारम्भ
२८ जना प्रशिक्षक तयार

लघुवित्त तथा सहकारी संस्थाका करिब ५ हजार ग्राहक सदस्यलाई उद्यमी बनाउने लक्ष सहित स्वावलम्बन विकास केन्द्रले उद्यमशीलता विकास अभियानको शुरुवात गरेको छ। हाल लघुवित्त संस्थाहरुमा ठूलो संख्यामा निष्कृय सदस्यहरु रहेको र ऋण लिएका सदस्यहरुले पनि दिगोरुपमा उद्यम व्यवसाय अंगाल्न नसकेको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै लघुवित्त संस्थाहरुको सहकार्यमा यो अभियान शुरु भएको हो।

प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिमका सहभागी र प्रशिक्षकहरू

तीन चरणमा हुने यो अभियान अन्तर्गत पहिलो चरणमा २० जना लघुवित्तकर्मीहरुलाई उद्यमशीलता विकास श्रोत व्यक्तिको रुपमा तयार गर्ने, दोश्रो चरणमा उक्त २० जना श्रोत व्यक्तिले आ-आफ्नो संस्थाका थप २० जना शाखा प्रबन्धकलाई उद्यमशीलता विकास बारे तालिम दिने र ती प्रत्येकले आफ्नो शाखाका कम्तिमा २०जना ग्राहक सदस्यलाई उद्यमी बनाउने छन्। साथै शाखा प्रबन्धकले आफ्नो शाखाको २ वर्षे व्यावसायिक योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नेछन्। यो सम्पूर्ण प्रकृयालाई स्वावलम्बन विकास केन्द्रले अनुगमन गर्ने छ।

यसै उद्देश्यलाई परिलक्षित गरी २०७९ फागुन ३० देखि चैत्र ३ सम्म ४ दिने उद्यमशीलता विकास प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम सम्पन्न भएको छ। सो तालिममा १८ वटा लघुवित्त तथा लघुवित्त गर्ने सहकारी संस्थाका २४ जना र स्वावलम्बन विकास केन्द्रका ४ जना गरी कुल २८ जना वरिष्ठ अधिकारीहरु सहभागी भएका थिए।

उद्यमशीलता विकास अभियानको उद्घाटन समारोहमा बोल्दै स्वावलम्बन विकास केन्द्रका अध्यक्ष शंकर मान श्रेष्ठले स्थानीय साधन, श्रोत र सीपको प्रयोग गरी लघुउद्यमशीलता विकास गर्ने र लघुवित्तको गिरेको साख फर्काउने बेला आएको बताउनु भयो। "अहिले दिन प्रति दिन लघुवित्तबारे नकारात्मक समाचारले पत्रपत्रिका र सामाजिक सञ्जाल रंगिएका छन्। जे सोचेर लघुवित्त शुरु गरियो त्यसको ठिक विपरीत भयो। सदस्यको क्षमता र आवश्यकता भन्दा बढी मनलाग्दी ऋण दिने काम भयो। सीप दिने तर्फ ध्यान पुगेन। ऋण सदुपयोग भयो भएन पनि हेरेका छैनौं। जसरी हुन्छ धेरै भन्दा धेरै ऋण प्रवाह गर्ने होडमा लाग्यौं। लक्षित वर्ग सेवाबाट वञ्चित भयो धनी वर्गमा लगानी भयो। शुरुमा लघुवित्तले सामाजिक आर्थिक परिवर्तनको शुरुवात गरेको थियो। अहिले सदस्यहरु स्वरोजगार भन्दा पनि एउटा संस्थाबाट ऋण लिएर अर्कोलाई तिर्न बाध्य छन्। अहिले लघुवित्तकर्मी भन्दा पनि लाज लाग्ने भयो। यो अवस्था हाम्रै कुकर्मले आएको हो। हाम्रै कुकर्मले विरोधीलाई पनि मञ्च प्राप्त भएको छ। अब के गर्ने ? अहिलेका सबै कुकर्म बन्द गर्ने। अहिले अवस्थालाई उल्ट्याउनु पर्‍यो। "घर घरमा उद्यम फैलाऊँ गरीबीलाई शुन्य बनाऊँ" भन्ने तेश्रो राष्ट्रिय लघुवित्त सदस्य सम्मेलनको नारालाई चरितार्थ गर्नु पर्‍यो। अझै पनि नेपालमा १० लाख परिवार गरीबीको रेखामुनी छन्। त्यो वर्गलाई समेटनु पर्‍यो। उनीहरुको आवश्यकता र क्षमता हेरी सानो सानो लगानी गर्नु पर्‍यो। स्थानीयरुपमा उपलब्ध श्रोत र साधनको परिचालन गरी सदस्यलाई सम्पन्न बनाउनु पर्‍यो। घरघरमा ऋण मात्रै फैलाउने होइन् अब उद्यम फैलाउनु पर्‍यो। त्यसैले यो तालिम आयोजना गरेको हो। तालिम पछि कार्यक्षेत्रमा फर्केर सदस्यको घर घरमा पुगेर उद्यम र उद्यमी पहिचान गर्नुहोस्। अहिले करिब आधा जसो सदस्य निष्कृय छन्। सदस्य निष्कृय किन भयो त्यसको कारण पत्ता लगाउनु पर्‍यो। ऋण सदुपयोग गर्ने क्षमता बनाई दिनु पर्‍यो। यहाँ आउँदा तपाईहरुको आर्थिक र समय पनि खर्च भएको छ। यसको सदुपयोग गर्नु परयो। यो तालिममा सिक्ने र सिकेको कुरा लागु गर्न सच्चा मनले अघि बढ्नुस्।" श्रेष्ठले भन्नु भयो।

तालिमको सहजीकरण गोकुल प्याकुरेल र राजन के. सी. ले गर्नु भएको थियो। सो अवसरमा उद्यमशीलता, नेपालमा यसको अवस्था, सफल र असफल उद्यम र उद्यमीबारे जानकारी, उद्यम र उद्यमीको वर्गीकरण, व्यवसाय छनौट विधि, व्यावसायिक योजना किन र कसरी बनाउने भन्ने लगायतका विषयमा सैद्धान्तिक र व्यवहारिक ज्ञान दिनु भएको थियो।

तालिमको दोश्रो दिन सहभागीहरू चार समूहमा भएर स्वावलम्बन लघुवित्त वित्तीय संस्था लि. र मानुषी लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.को काभ्रे जिल्ला स्थित विभिन्न शाखा र सदस्यहरुको परियोजना अध्ययन अवलोकन गरेका थिए। सो अवसरमा ग्राहक सदस्य र उनीहरुले गरेको व्यवसायको सूचना संकलन गरी व्यावसायिक योजना निर्माणको अभ्यास गरेका थिए।

यस अभियानले लघुवित्तका ग्राहक सदस्यलाई उद्यमी बनाउन सिकाउनुको साथै उनीहरूले गरी रहेको उद्यम व्यवसायको अवस्थाबारे बुझाउने, व्यवसाय प्रवर्द्धनमा सघाउने, सम्भावित र दिगो व्यवसाय र उद्यमहरु सुझाउने, चालु अवस्थामा रहेको उद्यममा व्यावसायिकता विकास गर्ने, उत्पादन बढाउन, बजारीकरण सुनिश्चित गर्न र उच्च मूल्य प्राप्त गर्न सघाउने छ।

तालिम पछि सहभागीहरूले लघुवित्त सदस्य र तिनका उद्यम, व्यवसाय चिन्ने, त्यसको अवस्था बुझ्ने र व्यवसायमा देखिएका सम्भावना र चुनौतीहरू आँकलन गर्न सकिने सीप र शिक्षा यो तालिमबाट पाएको र यसले योजनाबद्ध ढंगबाट सदस्यलाई उद्यमी बनाउन र लघुवित्तको लगानी पनि सुरक्षित गर्न सकिने कुरा सिकाई भएको उल्लेख गरे। साथै अहिलेको समयमा यो तालिम निकै सान्दर्भिक भएको बताए। सहभागीहरूले हरेक लघुवित्त संस्थाले उद्यमशीलता विकासलाई प्राथमिकतामा राखेर काम गर्न सके समाजमा लघुवित्त प्रतिको नकारात्मक हेराई हटेर जाने धारणा राखे।

स्वावलम्बन विकास केन्द्र (CSD)
– Institute of Microfinance & Cooperative Development
पो.ब.नं. ८८५२, माइतीघर हाईट, काठमाडौं, नेपाल
फोन : ९७७-१-५३६५६३५, ५३५६७८६, Email: csd@mos.com.np, Web: www.csdnepal.org.np